

Programstyrets midtveisrapport

Program
Velferd, arbeidsliv og migrasjon – VAM

Programstyrets midtveisrapport for perioden 2009–2012

Program

Velferd, arbeidsliv og migrasjon – VAM

© **Norges forskningsråd 2013**

Norges forskningsråd
Postboks 2700 St. Hanshaugen
0131 OSLO
Telefon: 22 03 70 00
Telefaks: 22 03 70 01
bibliotek@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no/

Publikasjonen kan bestilles via internett:
www.forskningsradet.no/publikasjoner

eller grønt nummer telefaks: 800 83 001

Trykk: Hustrykkeriet
Opplag: 150

Oslo, Februar 2013
ISBN 978-82-12-03181-4
ISBN 978-82-12-03182-1

Innhold

Sammendrag	1
1. Innledning.....	3
1.1 Bakgrunn	3
1.2 Hvorfor midtveisrapport?.....	3
1.3 Organisering og styring	3
2. Aktiviteter i programperioden 2009-2012.....	6
2.1 Utlysninger av midler til forskerprosjekter	6
2.2. Nettverk, formidling og kommunikasjon	8
2.3 Internasjonalisering	9
3. Vurdering av programperioden	11
3.1 Innledning.....	11
3.2 Programmets mål.....	11
3.3 Hvilke temaer forskes det på?	12
3.4 Teoretisk og metodisk mangfold	17
3.5 Rekruttering.....	18
3.6 Kjønnfordeling.....	19
3.7 Internasjonalt prosjektsamarbeid.....	19
3.8 Bruk av forskning og dialog med omverden	19
3.9 Brukerinvolvering i programstrategiske prosesser.....	20
4. Lærdom og råd for VAMs neste programperiode	21
4.1 Innledning.....	21
4.2 Framtidige kunnskapsbehov	21
4.3 Strategiske utfordringer	24
4.4. Avsluttende kommentar	27
5. Vedlegg	28
Vedlegg A: Prosjektoversikt VAM – bevilgede prosjekter i perioden 2009–2012	28
Vedlegg B: Sammendrag fra noen VAM-prosjekter.....	34
Vedlegg C: Oversikt finansiering 2009–2018. Beløp i 1000 kr.....	50

Forord

Program for Velferd, arbeidsliv og migrasjon– VAM - ble etablert 23. oktober 2008 for perioden 2009–2018 av Divisjonen for store satsinger. Programmet var en sammenslåing av tre foregående forskningsprogrammer: Velferdsprogrammet, Arbeidslivsprogrammet og IMER-programmet. VAM ble initiert for å få til en bedre koordinering og samordning mellom forskningsfelt med betydelige grenseflater.

Programstyret utarbeidet en programplan som ble godkjent av divisjonsstyret november 2009. Programplanen er programmets strategi, og den beskriver programmets mål, faglige prioriteringer og tematiske innhold, samt organisatoriske og strategiske føringer. Programstyret besluttet å utarbeide en midtveisrapport for den første programperioden. Rapporten er rettet til Forskningsrådet, finansierende departementer, samfunnsaktører ellers og et nytt programstyre fra 2013.

Ingen VAM-prosjekter er per desember 2012 avsluttet. Mange prosjekter er godt i gang, mens andre er helt i oppstartsfasen. Mange vitenskapelige publikasjoner kommer sent og gjerne et år eller to etter endt prosjektperiode. Det gjør at midtveisrapporten er skrevet uten at så mange forskningsresultater er kjent for programstyret. Følgelig har ikke programstyret kunne vurdert prosjektene ut fra forskningsresultater. Som grunnlag for midtveisrapporten ligger saksdokumenter, programstyrets porteføljeanalyse og en gjennomgang av søknadene om forskerprosjekter.

Programstyret takker prosjektledere, forskere og stipendiater som så langt har bidratt til forskning og formidling i programmet. Det nedlegges et stort arbeid på et område av stor betydning for samfunnet. Programmet har vært finansiert av flere departementer i perioden - Arbeidsdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Utenriksdepartementet.

Nærmere informasjon om programmet finnes på programmets hjemmeside:
www.forskningsradet.no/vam.

Oslo 12. desember 2012
Alf-Erling Risa
programstyreleder

Sammendrag

Program for Velferd, arbeidsliv og migrasjon– VAM- ble opprettet i 2008 for perioden 2009–2018. Programmet var et resultat av sammenslåingen av programmene for Arbeidslivs-, IMER- og Velferdsforskning. VAM ble opprettet for å få til en bedre koordinering og samordning mellom forskningsfelter med betydelige grenseflater og tverrgående forskningsspørsmål.

Programmet har i alt hatt syv utlysninger av midler til forskningsprosjekter, og av disse har tre utlysninger vært målrettet med øremerket finansiering. Programstyret har ønsket å legge til rette for store prosjekter med samarbeid mellom nasjonale og internasjonale miljøer. Videre har det vært et mål å tilstrebe en tverr- og flerfaglighet i prosjektporteføljen, og å utvikle forskning som bygger på ulike datakilder slik at kvalitative og kvantitative metoder kan kobles og komplettere hverandre. Utlysningene har derfor vært relativt åpne. Flere forskningsmiljøer er representert i porteføljen enn tidligere, noe som betyr at det er mange forskningsmiljøer som er opptatt av VAM-feltet i stort. Fremdeles er sosiologi, samfunnsøkonomi og statsvitenskap de dominerende fagdisiplinene. Men fag som rettsvitenskap og medievitenskap har også kommet på banen.

Programplanen åpnet for en rekke temaer å forske på. Programstyret ikke hatt som mål at alle temaområdene skal dekkes like mye i forskningsprosjektene, og programstyret har heller ikke prioritert mellom temaområdene. Dette har vært et bevisst valg fra programstyret. For å få rom for kvalitet og bredde i porteføljen, har programstyret også lagt til rette for brede og store utlysninger.

Programplanens tematiske områder har ulikt nivå, og enkelte er mer overgripende enn andre temaer. Prosjektene i porteføljen dekker i stort hele det tematiske feltet, men det er noen temaer det forskes mer på enn andre. De fleste prosjektene dekker også mer enn ett av de tematiske områdene. Samlet sett synes problemstillinger knyttet til verdiskapning og arbeidsliv, inkludering og ekskludering, familieliv og yrkesliv å være gjennomgående i porteføljen.

Det er ikke grunnlag for å vurdere resultatene av forskningen nå. Prosjektene synes å være godt i gang, og det rapporteres om utstrakt allmennrettet formidling. Forskningen vil etter programstyrets syn kunne gi et viktig kunnskapsgrunnlag for framtidig politikutvikling og formidling av forskningsresultater blir viktig framover. Programstyret mener VAM har bidratt å styrke forskningen på området gjennom større forskningsprosjekter og derigjennom mer samarbeid mellom forskere. Forskningen vil bidra til kunnskap på viktige samfunnsområder og at forskningen på feltet får økt oppmerksomhet.

Erfaringer fra den første programperioden kan være nyttig for innretningen i den neste programperioden. Programstyret anbefaler at programmet opprettholder den tematiske bredden i strategien for neste periode. De fleste temaområdene er etter programstyrets mening fortsatt aktuelle, men det kan være behov for å gjøre noen justeringer.

Programmet favner et vidt forskningsfelt, men har samtidig grenseflater mot andre programmer, og det er viktig å ta hensyn til det. Programstyret vil anbefale for neste programperiode at man vekter de tematiske områdene, noen kan løftes fram mens andre kan nedtones.

Programstyret er fornøyd med at universitetsmiljøene og randsoneinstitusjonene i større grad enn tidligere er representert i porteføljen. Det at andre og flere institusjoner søker og også får tildelt støtte, kan bety at temaene i VAM er aktuelle for flere, og at de når ut til flere forskningsmiljøer enn tidligere. På sikt vil dette kunne bety at flere forskere får kompetanse på VAM-feltene. Programstyret mener at det var viktig å ha en åpen utlysning tidlig i programmets fase for å mobilisere forskningsmiljøene. Det er etter programstyrets mening viktig at man i neste programperiode bygger videre på den eksisterende porteføljen. Men selv om kommende utlysninger og søknadsbehandlinger tar hensyn til eksisterende forskning på nært beslektede områder, kan det være like viktig at det kommer ulike perspektiver på samme tema. Avgrensninger av utlysningene må alltid veies opp mot at det kan føre til en strukturering av forskningsagendaen. Derfor er det viktig at programmet sikrer at det er rom for en tematisk, teoretisk og metodisk bredde.

Prosjektene i porteføljen er større enn i de forgående programmene, både når det gjelder omfanget av rekruttering og samarbeid nasjonalt og internasjonalt. Programstyret anbefaler at man utforsker mulighetene og nytten av å bruke flere virkemidler enn det som er brukt til nå. Nettverksmidler med særskilte formål, forprosjekter, stimuleringsmidler til miljøer, særskilte utlysninger og etablering av forskergrupper er eksempler på slike virkemidler. For å nå programmets mål om internasjonalt prosjektsamarbeid kan man i den neste programperioden vurdere muligheten for å ta i bruk ulike virkemidler. For å sikre Norge en plass sammen med de øvrige nordiske landene i komparative studier av f.eks. EU-land, anbefaler programstyret at det utlyses midler til nordiske og europeiske nettverk innenfor programmets områder. Tilsvarende anbefaler programstyret at det kommende programstyret arbeider aktivt for at Norge ikke blir marginalisert eller utelukket fra større internasjonale forskningsaktiviteter og -prosjekter som i større omfang foregår i regi av EU. Det vil også være nyttig å vurdere behovet for rekruttering og virkemidler for å få det til. Det vil være viktig å støtte opp om yngre forskere som satser på en karriere innenfor VAM-relatert forskning. Dette kan bl.a. gjøres ved å utlyse midler til individuelle postdoktorprosjekter. Likeledes oppfordres det kommende programstyret til å ta i bruk de virkemidlene man har i Forskningsrådet for å fremme en jevnere kjønnsbalanse blant prosjektledere.

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Etableringen av Program for Velferd, arbeidsliv og migrasjon(VAM) ble vedtatt 23. oktober 2008 av Divisjonsstyret for store satsinger. Forskningen på dette feltet hadde fram til 2009 vært fordelt på tre forskningsprogrammer med ulik avslutningstakt: Velferdsprogrammet (1999–2008), Arbeidslivsprogrammet (2002–2010) og Internasjonal migrasjon og etniske relasjoner (IMER) (2005–2010). Det første initiativet til sammenslåingen kom fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet som i 2007 ønsket en bedre samordning av tverrgående problemstillinger av departementets nye ansvarsområder. Divisjonsstyret oppnevnte i 2007 et planutvalg som fikk i oppgave å utarbeide et faglig grunnlag for Forskningsrådets framtidige satsning på forskning om arbeidsliv, velferd og migrasjon og foreslå den faglige innretningen på forskningen i et 10 års perspektiv. Planutvalget leverte sin rapport med faglige anbefalinger i september 2008. Resultatet var VAM-programmet som organisatorisk og faglig sammenslåingen av de tre programmene. VAM ble det hittil største samfunnsvitenskapelige forskningsprogrammet i Norge, med et samlet budsjett anslått til 955 mill. kr. for hele programperioden. Programmet var handlingsrettet, og det ble forventet at forskningen skulle gi kunnskap som kunne anvendes i utformingen av politikk og i forvaltningen av offentlige ordninger. Programmet dekker et stort tematisk felt, mange disipliner og samfunnssektorer.

1.2 Hvorfor midtveisrapport?

Programstyret besluttet å utarbeide en midtveisrapport fordi de strategiske valgene og erfaringene som programstyret har gjort, vil være nyttige for programstyret for andre del av programperioden. Rapporten vil forhåpentligvis også være nyttig for Forskningsrådet, finansierende departementer og øvrige interessenter. Ingen VAM-prosjekter er per desember 2012 avsluttet. Midtveisrapporten har derfor ingen analyser av forskningsresultater som er oppnådd. Som grunnlag for midtveisrapporten, ligger saksdokumenter, programstyrets porteføljeanalyse og en gjennomgang av søknadene.

1.3 Organisering og styring

Programstyre

Programstyret ble oppnevnt i februar 2009 med sju medlemmer og to møtende varamedlemmer. Programstyret hadde sitt første møte i mars samme år, og programplanen ble godkjent i Divisjonsstyret i oktober 2009. Programstyret har i den første programperioden vært sammensatt av forskere og brukerrepresentanter fra sentrale finansierende departementer. Programstyrets medlemmer har vært personlig oppnevnt. Programstyrets sammensetning i perioden 2009–2012 har vært:

- Professor Alf Erling Risa (leder), Institutt for økonomi, Universitetet i Bergen
- Professor Anne Lise Fimreite, Institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap, Universitetet i Bergen
- Professor Ivar Frønes, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo
- Direktør Oddbjørn Raam, Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning
- Professor Garbi Schmidt, Institut for Kultur og Identitet, Roskilde Universitetscenter, Danmark
- Avdelingsdirektør Åsa Steinsvik, Barne- og ungdomsavdelingen, Barne- og likestillings- og inkluderingsdepartementet

- Avdelingsdirektør Tone Westlie, Arbeidsmarkedsavdelingen, Arbeidsdepartementet¹

Varamedlemmer:

- Direktør Gudrun Haabeth Grindaker, KS²
- Professor Jon Kvist, Institut for Statskundskab, Syddansk universitet, Odense, Danmark

Rådgivende utvalg

Programmets tematiske bredde gjør at det er mange potensielle brukerrepresentanter til programstyret. Framfor å øke antallet medlemmer i programstyret, opprettet Forskningsrådet et rådgivende utvalg. Rådgivende utvalg skulle spille en viktig rolle, bl.a. i programmets strategiske arbeid, formidle resultater og sikre bruk av forskning.

I perioden har rådgivende utvalg bestått av representanter fra Kommunal- og regionaldepartementet (KRD), Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO), Justis- og beredskapsdepartementet (JD), Næringslivets hovedorganisasjon (NHO), Likestillings- og diskrimineringsombudet, Hovedorganisasjonen Virke, Unio, Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene (KIM), Landsorganisasjonen (LO) og Frivillighet Norge. I tillegg til ble det oppnevnt forskere med supplerende kompetanse: Førstemanuensis Nils Fleten, Universitetet i Tromsø, instituttssjef Tone Fløtten, Fafo, førstemanuensis Alice Kjellevoid, Universitetet i Stavanger, og forsker Christine Myrvang, Handelshøyskolen BI. Representantene i Rådgivende utvalg har, med unntak av forskerrepresentantene, ikke vært personlig oppnevnt. Programstyreleder Alf Erling Risa har ledet utvalget.

Økonomi

Budsjett for perioden 2009–2018 anslås å være om lag 978 mill. kr med forbehold om departementenes bevilgninger fra år til år. Se oversikt i vedlegg C. Programmet finansieres av Arbeidsdepartementet (AD), Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD), Kunnskapsdepartementet (KD), Justis- og beredskapsdepartementet (JD), Kommunal- og regionaldepartementet (KRD)³, Helse- og omsorgsdepartementet (HOD)⁴, Nærings- og handelsdepartementet (NHD) og Utenriksdepartementet (UD)⁵.

VAM-programmets del av aldersforskningen med særskilt finansiering fra Helse- og omsorgsdepartementet, ble avsluttet i 2012. Videre finansiering overføres til den nye Forskningsrådssatsingen «Flere aktive og sunne år».

Programstyret har i 2009–2012 bevilget 437,6 mill. kr. til 37 forskerprosjekter, to ISP-instituttforankrede prosjekter, tre postdoktorprosjekter og seks nettverksprosjekter (Kina). Fra 2009–2011 fikk tre tidsskrifter støtte fra programmet, til sammen 600 000 kr. per år. I 2012 har to tidsskrifter fått en bevilgning på 300 000 kr. pr. år over en treårsperiode, totalt 1 800 000 for hele perioden.

Det er årlig avsatt ca. 3,7 mill. kr. til drift av programmet, dvs. midler til drift av administrasjon, programstyret og rådgivende utvalg. Det er avsatt 3 mill. kr. per år til

¹ Ass. Departementsråd Tom Rådal, Arbeidsdepartementet, var med i styret fram til mai 2011

² Direktør Bjørn Gudbjørgsrud, KS, var med i styret fram til september 2009.

³ Finansiering fra 2011

⁴ Fram til og med 2012.

⁵ Programmet forvalter øremerkede midler fra UD/NORAD for bilateralt forskningssamarbeid mellom Norge og Kina, organisert under CHINOR-programmet i Forskningsrådet.

formidlingsaktiviteter, og i dette inngår støtten til tidsskrifter og arrangements- og nettverksstøtte.

Administrasjon

Programadministrasjonen består av et team i Forskningsrådet med to heltidsstillinger og fem deltidsstillinger. Spesialrådgiver Rita Bergersen er programkoordinator.

2. Aktiviteter i programperioden 2009-2012

Nøkkeltall, aktiviteter

Antall prosjekter initiert av VAM i perioden: I alt 39 prosjekter fordelt på 33 forskerprosjekt, to instituttforankrede prosjekter (ISP) i temaet trygd og tre individuelle postdoktorprosjekter. Blant prosjektlederne er det 11 kvinner og 28 menn.

Ved opprettelsen av VAM i 2009 var det 72 prosjekter fra de tre foregående programmene som gikk inn i porteføljen. Ved årsskiftet 2012/2013, gjensto åtte uavsluttede prosjekter fra programmene Arbeidsliv, Velferd og IMER.

Antall dr.gradsstipendiater: 21 (15 kvinner og 6 menn)

Antall postdoktorstipendater: 17 (9 kvinner, 6 menn og 1 ukjent)

Institusjoner: 12 prosjekter er forankret i universitets- og høyskolesektoren (inkludert tre individuelle postdoktorprosjekter), 20 prosjekter ledes av instituttene og 7 av randsoneinstitusjonene.

Midler bevilget til institusjoner: Universitets- og høyskolesektoren 31 prosent, instituttene 51 prosent og randsoneinstitusjonene 18 prosent.

Institusjoner med størst bevilgninger: Institutt for samfunnsforskning (80 mill.), Universitetet i Bergen (49 mill.), Universitetet i Oslo (42 mill.) og Statistisk sentralbyrå (36 mill.).

2.1 Utlysninger av midler til forskerprosjekter

Programstyret har gjennomført syv utlysninger av midler til forskerprosjekter (se tabell 1). Forskningsgrunnlaget fra planutvalget ble lagt til grunn for den første utlysningen av midler til forskerprosjekter (2009). Utlysningen prioriterte temaene velferdsstatens økonomi, organisering og tjenesteproduksjon; arbeid som arena for integrering og samfunnsdeltakelse; og familie, oppvekst og levekår. Innenfor en økonomisk ramme på 50 mill. kr. var det sju prosjekter som fikk støtte.

Den andre utlysningen (2009) gjaldt 60 mill. kr. til instituttforankrede strategiske prosjekter (ISP) med øremerkede midler fra AD til trygdeforskning. Målet med utlysningen var å styrke forskningsmiljøer og kompetanse på feltet. Det var lagt vekt på at søkerne også skulle inkludere og gjennomføre undervisning innenfor trygdeforskning. Institutt for samfunnsforskning og Gruppe for trygdeøkonomi ved Universitetet i Bergen fikk støtte.

Den tredje (og første hoved)utlysningen (2010) hadde en ramme på inntil 200 mill. kr. til forskerprosjekter. Utlysningen hadde ingen bestemte tematiske føringer, men forutsatte forskningsprosjekter innenfor hele programplanens forskningsområder og -perspektiver. Rammene for søknadene var satt til både inntil 12 mill. kr og store prosjekter for mellom 12 og 20 mill. kr. Det ble stilt krav om rekrutteringsstillinger i de største prosjektene. Det kom inn 155 søknader, og 17 prosjektet ble innvilget.

Tabell 1 Utlysninger av midler til forskerprosjekter, søknader og innvilgede prosjekter i perioden 2009–2012.

År	Utlysningens tittel	Søkt, antall	Bevilget, antall	Andel(%) søknader innvilget	Søkt beløp i mill. kr.	Bevilget beløp i mill. kr.	Andel(%) innvilget av søkt beløp
2009	Utlysning av forskerprosjekter og postdoktorstipend 2009-2012	78	7	9,0	541,8	50	9,2
2009	60 millioner kroner til trygdeforskning*	8	2	25,0	216	60	27,8
2010	200 millioner kroner til forskerprosjekter innenfor velferd, arbeidsliv og migrasjon	155	17	11,0	1827,8	200	10,9
2010	Forskerprosjekter om innvandring og internasjonal migrasjon: Miljø- og kompetansebygging*	6	2	33,3	61,4	22	35,8
2011	Tre prioriterte temaområder og 70 millioner til nye forskningsprosjekter. Og 10 mill. kr til postdoktorprosjekter innenfor Velferd, arbeidsliv og migrasjon	49	11	22,4	379,4	80	21,1
2012	Inntil NOK 22 millioner til forskningssamarbeid mellom norske og kinesiske forskere*	19	3	15,8	151,5	22	14,5
2012	50 millioner til tre temaområder	38	-	-	321,2	-	-

*Utlysninger med øremerkede midler.

Den fjerde utlysningen (2010) på 22 mill. kr. var avgrenset til temaområdet migrasjon og innvandring. Midlene var øremerket fra Justis- og beredskapsdepartementet. Faglig bredde og kompetanse, både rettsvitenskapelig og annet, ble særskilt vektlagt i utlysningen. Også i denne utlysningen ble kompetansebygging vektlagt, og det ble stilt krav om rekruttering i form av minst en doktorgradsstipendiat i prosjektene. To prosjekter fikk støtte.

Ved den femte utlysningen (2011) ble det utlyst 70 mill. kr til forskerprosjekter og 10 mill. kr til individuelle postdoktorprosjekter. For forskerprosjektene ble tre temaer prioritert: *Rikdommens paradoks, Oppslutning og bærekraft, og Velferdsstatens organisering og styringsbetingelser. Bolig og boforhold*⁶ For midlene til postdoktorene lå det ingen føringer utover relevans til VAMs programplan. Åtte forskerprosjekter og tre individuelle post doc.stipendiatler fikk midler.

I den sjette utlysningen (2012) ble det lyst ut inntil 22 mill. kr til forskerprosjekter for samarbeid mellom norske og kinesiske forskere innenfor temaet velferd. Midlene til denne utlysningen kommer fra UD/NORAD, som en del av en særskilt satsing under Forskningsrådets CHINOR-program. Tre prosjekter fikk støtte av i alt 19 søknader. (I 2009 utlyste VAM også nettverksmidler for å stimulere til bilateralt forskningssamarbeid mellom norske og kinesiske forskere i temaet velferd, se tabell 2.)

Den syvende utlysningen (2012) etter forskerprosjekter- og individuelle postdoktorprosjekter hadde søknadsfrist i november 2012. Utlysningen var på 50 mill. kr. Tre temaer ble prioritert: *Verdiskaping og arbeidslivets organisering, Aldring og yrkesdeltakelse og Velferd i lys av aldring, generasjon, demografi og migrasjon*. I alt kom det inn 38 søknader for totalt 321 mill. kr. Utfallet var ikke avklart ved utgangen av 2012.

⁶ Bolig kom inn som et ekstra temaområde etter at KRD bevilget særskilte midler for dette fra 2011.

Programstyret har ikke lagt vekt på geografi, institusjonstilknytning eller fagdisiplin ved utvelgelsen av prosjekter. Programstyret har prioritert at prosjektene skal ha høy vitenskapelig kvalitet, relevans til VAMs programplan og eventuelle føringer i utlysningene.⁷

Forskerprosjektene i porteføljen er relativt store, og de fleste prosjektene har en økonomisk ramme på mellom 10 og 12 mill. kr. med en varighet på tre til fire år. De fleste prosjektene er samarbeidsprosjekter mellom flere institusjoner (norske eller utenlandske). Se vedlegg A for en oversikt over alle innvilgede prosjekter.

2.2. Nettverk, formidling og kommunikasjon

Programstyret utarbeidet tidlig en kommunikasjonsplan for å følge opp ambisjonene i programplanen. Programmet har som mål å bidra til en informert offentlig, demokratisk debatt om velferd, arbeidsliv, integrering, migrasjon og andre aspekter ved velferdssamfunnet og dets utvikling framover. Programmet har lagt opp til at forskningen blir diskutert med, formidlet til og brukt av beslutningstakere, politikktutviklere og andre brukere av forskning, og har hatt ulike tiltak for å stimulere til formidling og kommunikasjon, jf. tabell 2.

Et virkemiddel for å bidra til formidling av forskning har vært å støtte relevante tidsskrifter. I perioden 2009–2011 fikk *Søkelys på Arbeidslivet*, *Tidsskrift for Velferdsforskning*, *Tidsskrift for ungdomsforskning* og *Scandinavian Journal of Disability Research* støtte. Fra og med 2012–2014 er det gitt støtte til *Søkelys på Arbeidslivet* og *Tidsskrift for Velferdsforskning*. Kvaliteten på tre av tidsskriftene som programmet støttet, ble vurdert av et fagpanel i 2010. Tidsskriftene som ble vurdert var *Scandinavian Journal of Disability Research* (SJDR), *Tidsskrift for velferdsforskning* (Tfv), og *Tidsskrift for ungdomsforskning* (Tfu). Fagpanelet kom til at SJDR holdt høyest kvalitet, og de to andre ikke holdt høy nok kvalitet etter internasjonale mål. De fungerer derimot rimelig godt som nasjonale publiserings- og formidlingsarenaer, også for yngre forskere.

Vitenskapelig publisering er en viktig del av formidlingen fra programmet. Mange prosjekter rapporterer om vitenskapelige publiseringer, men siden de fleste prosjektene fremdeles er i oppstartsfasen, er dette noe tidlig å vurdere.⁸ Se vedlegg B for sammendrag og oversikt over utvalgte publikasjoner fra noen prosjekter.

For å nå ut med forskningsresultater og bidra til kompetansebygging, er det på ulike måter lagt til rette for møteplasser mellom forskere, brukere og interessenter i og utenfor akademien, bl.a. gjennom å lyse ut midler til formålet, men også ved at programmet selv arrangerer konferanser og seminarer. Se vedlegg A for oversikt over arrangementer og nettverk som har fått støtte.

Programmet har tatt initiativ til ulike typer konferanser og seminarer. Velferdsprogrammets avslutningskonferanse i januar 2009 markerte starten for VAM. I løpet av 2010 ble også avslutningskonferansene for Arbeidsliv og IMER avholdt. I september 2010 arrangerte VAM-programmet et seminar om velferdsforskning og den nordiske modellen i forbindelse med verdensutstillingen i Shanghai, EXPO 2010. Som et ledd i en mer brukerrettet formidling, har det i løpet av 2011 og 2012 blitt arrangert tre brukerseminarer i samarbeid med finansierende departementer, samt lunsjmøter i Arbeidsdepartementet. I forbindelse med

⁷ En gjennomgang av søknadene til forskerprosjekter i perioden 2009 til 2011, viser at det blant søknadene som har fått samlet karaktervurdering 5 var under 20 pst. som fikk prosjektstøtte. Innvilgelsesandelen øker blant de med vurdering 6 (49 pst.) og 7 (60 pst.), men selv søknader som har fått vurderingen 7 har altså fått avslag. Ingen prosjekter med vurdering 4 har fått støtte.

⁸ Registreringssystemet for publikasjoner er under endring, og det knyttes stor usikkerhet til tallene.

«Forskningsdagene» 2012 ble det arrangert et åpent seminar på Litteraturhuset i Oslo med tittelen «Unge vei til voksenlivet». I tillegg gjennomførte programmet i 2011 og 2012 to programseminarer for prosjektledere og prosjektmedarbeidere med prosjekter i VAMs portefølje, også med deltakelse fra finansierende departementer. Det har også blitt arrangert søkerkonferanser og informasjonsmøter i forbindelse med utlysninger.

VAM-programmet har hjemmeside med nyheter og generell informasjon om programmet, forskningen, aktiviteter, policydokumenter, oversikt over forskerprosjekter og utlysninger. Nyhetsbrevene fra VAM kommer en til to ganger i måneden og mottas av abonnentene. Per oktober 2012 var det 219 abonnenter på VAMs nyhetsbrev.

For alle forskerprosjektene i porteføljen er det gitt føring om at det etableres en nettside for prosjektet.

Tabell 2 Øvrige utlysninger 2009–2012

År	Utlysningens tittel	Søkt, antall	Bevilget, antall	Bevilget beløp i mill. kr
2009	Utlysning av nettverksaktiviteter til fremme for forskningssamarbeid med Kina	11	6	3,0
2011	Publiseringsstøtte til nasjonale vitenskapelige tidsskrift for 2012, og for perioden 2012-2014	3	2	1,8
2012	Tre temanotater	12	3	0,75
Løpende	Utenlands- og gjesteforskerstipend innenfor velferd, arbeidsliv og migrasjon	9	9	1,1
Løpende	Arrangementer og nettverk	40	24	3,5

2.3 Internasjonalisering

For å oppnå kvalitet og relevans i forskningen har programstyret ønsket å bidra til å styrke det internasjonale forskningssamarbeidet og en generell internasjonalisering av forskningsagendaen innenfor programmets områder. Programstyret har ønsket å få fram forskning som utvikler reelt internasjonalt forskningssamarbeid, f.eks. i form av internasjonale samarbeidspartnere og prosjektdeltakere, utenlandsopphold og gjesteforskere. Programstyret har også ønsket flere komparative analyser på internasjonalt og nordisk nivå. Det har blitt satt i verk ulike virkemidler for å oppnå dette, bl.a. ved å etterspørre internasjonalt prosjektsamarbeid og komparative analyser ved utlysningene. Programmet har i tillegg hatt løpende utlysning av støtte til gjesteforsker- og utenlandsstipend for forskere i VAM-prosjektene.⁹ Det har i alt blitt bevilget 9 utenlandsstipend, se vedlegg A for oversikt. USA og Storbritannia er de landene som er mest attraktive i forhold til utenlandsopphold, hele syv av ni opphold var i disse to landene. Programmet har ikke mottatt søknader om individuelle gjesteforskerstipend.

Som nevnt foran, har programmet i tillegg hatt midler fra UD/NORAD for å stimulere til samarbeid mellom norske og kinesiske forskere. Dette inngår som en større satsing under Forskningsrådets CHINOR-program.

⁹ Inklusive prosjekter fra Velferdsprogrammet, Arbeidslivsprogrammet og IMER

Et annet virkemiddel har vært å delta i internasjonalt samarbeid på programnivå. I perioden 2006–2010 har VAM (og Velferdsprogrammet) bidratt med den norske finansieringen av to Nordic Centers of Excellence under NordForsk - NordWel¹⁰ ved Helsinki universitet og REASSESS¹¹ ved NOVA. Senterene har utviklet et omfattende forskningssamarbeid blant sentrale velferdsforskere i alle nordiske land, samt et ti-talls land utenfor Norden, inkludert Kina (Nordic Center ved Fudan University). Sentrenes virksomhet ble avsluttet i 2012. Det mest konkrete samarbeidet på programnivå framover er VAMs bidrag til den norske finansieringen av NORFACE¹²- programmet «Welfare State Futures» i perioden 2014–2017.

¹⁰ NCoE The Nordic Welfare State – Historical Foundations and Future Challenges (NordWel).

¹¹ Nordic Centre of Excellence: Reassessing the Nordic Welfare Model

¹² NORFACE (New Opportunities for Research Funding Co-operation in Europe) er et forskningsrådssamarbeid mellom femten land, hvor Forskningsrådet forvalter det norske medlemskapet.

3. Vurdering av programperioden

3.1 Innledning

Den organisatoriske og tematiske sammenslåingen resulterte i en programsatsing med faglig bredde og økonomisk tyngde. VAM er Forskningsrådets største og viktigste forskningssatsing på det brede velferdsområdet. Initiativet til en bedre samordning kom fra Arbeidsdepartementet i 2007.

Sammenslåingen av forskningsprogrammene ble begrunnet i programplanen med at det er behov for sektorovergrepene, bred og tverrfaglig kunnskap og kompetanse om velferdssamfunnet og velferdssamfunnets utvikling. VAM var svaret på behovene for forskningssamarbeid og faglig samordning innenfor velferdsområdet. I forarbeidet til programmet var det mange aktører som uttrykte skepsis til sammenslåingen. Styrene for de tre forutgående programmene så både fordeler og ulemper ved sammenslåingen. Man så positivt på en mer koordinert administrasjon, f.eks. utlysninger, konferanser og forskeropplæring. Samtidig ble det uttrykt skepsis til å gå for langt i å se temaer i sammenheng og på bekostning av å belyse mer avgrensede forskningstemaer, og frykt for at viktige forskningstemaer i de enkelte programmene ikke ville prioriteres framover.

Ved inngangen til 2013 har programmet vært i drift i fire år. Den økonomiske rammen har gitt programstyret handlingsrom til å sette i gang aktiviteter til å innfri programmets ambisjoner. Så langt viser porteføljen at programmet bygger kompetanse i forskningsmiljøene om temaer som er sentrale i VAM. Programstyret har gjennomgått programmets prosjektportefølje for å vurdere hvordan programmet ligger an til å oppnå målene og prioriteringene.¹³ Om kvaliteten på forskningen god, er vanskelig å vurdere per i dag. Det anbefales at det gjøres en vurdering av konkrete publiseringer fra prosjektene i den neste programperioden.

3.2 Programmets mål

I programplanen beskrives mer overordnet hva som er ambisjonen for forskningen på feltet:

Programmet skal bidra til innsikt om forutsetningene for et bærekraftig velferdssamfunn, gi ny kunnskap av høy vitenskapelig kvalitet om velferdssamfunnets grunnlag, virkemåter og prosesser. Programmet skal bidra til å videreutvikle velferdssamfunnet, gjennom å stimulere til og utvikle:

- Forskning som er empirisk forankret, teoretisk reflektert og metodisk solid
- Forskning som utvikler nye perspektiver, både når det gjelder tverr- og flerfaglighet, teoretisk rammeverk og empiriske metoder.
- Forskning som er internasjonalt orientert og komparativ
- Forskning som bidrar til langsiktig kunnskapsoppbygging for politikktutvikling og forvaltning

Videre har programmet en rekke delmål bl.a. å:

- Styrke kvantitativ forskning og utvikle forskning som bygger på innsikt fra flere typer data
- Sikre nødvendig kompetanseoppbygging og bidra til utvikling av teoretiske perspektiver som gir ny innsikt i samfunnsforhold
- Være en aktør i å forbedre forskningens infrastruktur på dataområdet

¹³ Porteføljeanalysene er tilgjengelig på www.forskningsradet/vam

- Bidra til forskning som utvikler reelt internasjonalt forskningssamarbeid, f.eks. i form av internasjonale samarbeidspartnere og prosjektdeltakere, utenlandsopphold og gjesteforskere
- Legge til rette for flere komparative studier på internasjonalt og nordisk nivå
- Legge til rette for at forskningen blir diskutert med, formidlet til og brukt av beslutningstakere, politikktvilkere og andre brukere av forskning
- Bygge opp en bred kunnskapsallmenning på VAMs temaområder. Innrette forskningen slik at den oppleves som relevant og nyttig av brukere, media og allmennhet, herunder å stimulere til økt allmennrettet formidling

3.3 Hvilke temaer forskes det på?

Programplanen er ambisiøs med hele 17 prioriterte tematiske områder (se boks 1). Det står i programplanen at programmet vil utforske de grunnleggende utfordringer knyttet til det norske velferdssamfunnets økonomiske, sosiale og normative bærekraft. Utfordringene strekker seg over ulike nivåer og områder, fra verdiskapning og arbeidsliv til familie og sivilsamfunn og velferdens og tjenesteytingens organisering og kvalitet. Programstyret har prioritert forskning som aktivt har forholdt seg til de overordnede perspektivene *inkludering og eksklusjon* og *kjønn*. Programstyret har ikke hatt som mål at alle temaområdene skal være like mye dekket, og det har heller ikke gjort en prioritering mellom temaområdene. Dette har vært en bevisst strategi fra programstyret. For å få forskning av høy kvalitet og tematisk bredde i porteføljen, har programstyret valgt å ha flere brede tematiske utlysninger. De tematiske områdene er også på ulike nivåer - noen er mer overgripende enn andre temaer.

Boks 1: Tematiske områder i programplanen

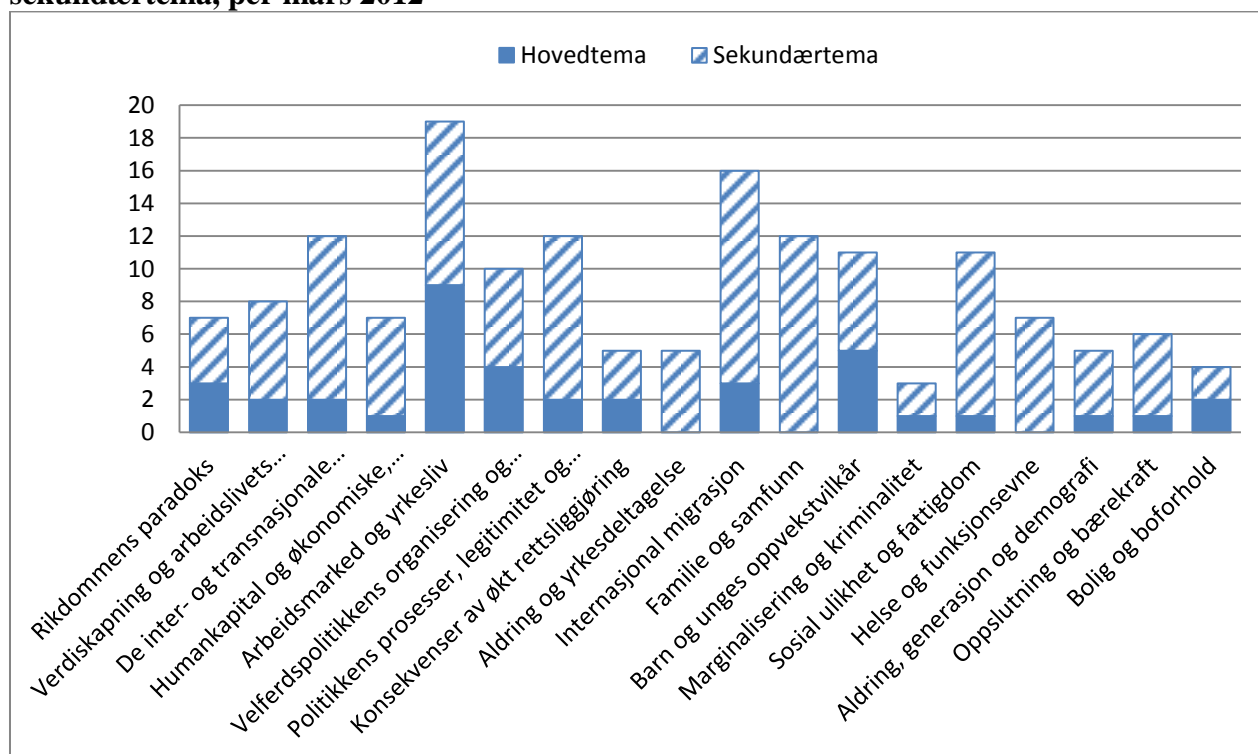
1. Rikdommens paradoks: Velstandsutviklingens sosiale, kulturelle og økonomiske betydning i et langsiktig perspektiv
2. Verdiskapning og arbeidslivets organisering
3. De inter- og transnasjonale dimensjonene
4. Humankapital og økonomiske, organisatoriske og sosiale regimer
5. Arbeidsmarked og yrkesliv
6. Velferdspolitikken organisering og styringsbetingelser
7. Politikken prosesser, legitimitet og normative grunnlag
8. Konsekvenser av økt rettsliggjøring
9. Aldring og yrkesdeltagelse
10. Internasjonal migrasjon
11. Familie og samfunn
12. Barn og unges oppvekstvilkår – marginaliseringens mekanismer
13. Marginalisering og kriminalitet
14. Sosial ulikhet og fattigdom
15. Helse og funksjonsevne: Konsekvenser for sosial ulikhet og utvikling av velferdspolitik
16. Aldring, generasjon og demografi
17. Oppslutning og bærekraft

Programmet har bidratt til en endring når det gjelder faglig profil og temaer som belyses sammenliknet med prosjektene i de tre tidligere programmene. Mange av prosjektene i

porteføljen er tverrfaglige og tematisk brede. På den måten har programmet innfridd ut fra hva som var hensikten med sammenslåingen av programmene. De fleste prosjektene dekker flere av de tematiske områdene i VAM. Programstyret har ønsket store og sammensatte prosjekter som ser på grenseflater og ytterkanter mellom temaområdene. For å fange opp noe av kompleksiteten i prosjektene, har programstyrets porteføljeanalyse fordelt prosjektenes dekning av de tematiske områdene etter *hovedtema* og *sekundærtema*.

Figur 1 viser antall prosjekter etter hovedtema og sekundærtema i porteføljen, fordelt etter tematiske områder.¹⁴ I denne kartleggingen kan et prosjekt altså dekke flere tematiske områder. Kartleggingen viser at flest prosjekter oppgir Arbeidsmarked og yrkesliv som hovedtema. Kartleggingen viser også at noen temaområder utpeker seg som klart mer gjennomgående som sekundærtema enn som hovedtema for prosjektet. Samlet sett synes problemstillinger knyttet til verdiskapning og arbeidsliv, inkludering og ekskludering, familieliv og yrkesliv å være best dekket. Nedenfor gjennomgås dekningsgraden av utvalgte tematiske områder, med noen eksempler på prosjekter. Se vedlegg B for utfyllende sammendrag fra noen prosjekter fra de første tildelingsrundene.

Figur 1 Dekning av tematiske områder i porteføljen, fordelt etter hovedtema og sekundærtema, per mars 2012

Arbeidsmarked og yrkesliv

Flest prosjekter har *Arbeidsmarked og yrkesliv* som hovedtema. Prosjektene har stor variasjon i tilnærmingen, faglig og metodisk innfallsvinkel. Ett prosjekt¹⁵ ser på hvordan vi over tid kan kombinere generøse sosiale forsikringsordninger med et bærekraftig nivå på utnyttelsen av slike ordninger. I en artikkel fra prosjektet undersøkes det om risikoen for selv å motta en trygdeytelse påvirkes av trygdebruken i ens omgangskrets. Intuisjonen er at dersom det er en

¹⁴ Prosjektene innvilget etter den sjetende utlysningen (2012) er ikke inkludert i figuren.

¹⁵ "Virkninger av en aktivitetsorientert velferdspolitik", ledet av forsker Knut Røed, Frisccenteret

direkte påvirkning mellom personer i en omgangskrets, vil det være en tendens til at tidfestingen av eventuell trygdebruk er sammenfallende. Forfatterne finner klare indikasjoner på at trygdebruk «smitter» innenfor de omgangskretsene som er undersøkt (jf. vedlegg B). Et annet prosjekt¹⁶ sammenlikner virkningene av finanskrisen for partssamarbeid om arbeidskrafttilpasninger i bedriftene, og for arbeidstakeres oppfatninger av trygghet og risiko i de nordiske arbeidsmarkedene (jf. vedlegg B). Et tredje prosjekt¹⁷ ser på hva som er årsakene til diskriminering i arbeidslivet. Utgangspunktet er at diskriminering på arbeidsmarkedet oppstår når personer med samme kvalifikasjoner og kompetanse blir ulikt behandlet. Prosjektet vil forsøke å måle om innvandrere og deres barn blir diskriminert på arbeidsmarkedet, på hvilket nivå og i hvilken sektor det eventuelt skjer. Et fjerde prosjekt¹⁸ ser på hvordan mors sykefravær og arbeidsdeltakelse påvirker omsorgen for barn med spesielle behov i løpet av de første leveårene. Prosjektet følger 90 000 mødre og fedre frem til barnets femte leveår.

Sosial ulikhet og fattigdom

Gjennomgangen av porteføljen viser at bare ett prosjekt har *Sosial ulikhet og fattigdom* som hovedtema, mens ti prosjekter har dette som sekundærtema. I et av prosjektene¹⁹ er formålet å utvikle metoder som kan brukes som grunnlag for å sammenlikne graden av nød/fattigdom i flerdimensjonale fordelinger av sosiale plager. I prosjektet brukes data fra SSB levekårsundersøkelser om personer som er økonomisk fattige, har dårlig helse, lav utdanning og svake sosiale nettverk osv. Analysene tar utgangspunkt i den simultane fordelingen av disse variablene for å ta hensyn til at en person kan være dårlig stilt på flere variabler.

Familie og samfunn

Ingen prosjekter har *Familie og samfunn* som hovedtema, men dette er det temaområdet som flest prosjekter har som sekundærtema (i alt tolv prosjekter). Dette temaet blir dekket først og fremst med problemstillinger på mikronivå, og temaet vil antagelig være en forklaringsfaktor på fenomener på ulike områder. I et annet prosjekt²⁰ ser forskerne på hva som utløser og hindrer arbeidsmarkedstilknytning i ulike typer husholdninger. Et av delprosjektene analyserer arbeidsmarketsdeltakelse for gifte migrant- og majoritetskvinner i Norge. Et av funnene er at mennenes arbeidsmarkedsstatus og arbeidsinntekter har en positiv effekt på kvinnenes sannsynlighet for å være sysselsatt. Det er imidlertid forskjeller avhengig av opprinnelsesland. Det viser seg at sammenhengen er svakere når det gjelder kvinner fra Iran, Irak og Vietnam, og for majoritetskvinner og kvinner med andre opprinnelsesland ser mannens arbeidsmarkedsressurser til å spille liten rolle for deltakelsen i arbeidsmarkedet. Et tredje prosjekt²¹ ser i en artikkel på langtidseffektene av den store barnehageutbyggingen på slutten av 1970-tallet i Norge. Hovedfunnet er at barnehage har store positive effekter på barnas utdanningsnivå og arbeidsmarkedstilknytning i voksen alder.

¹⁶ «Nordic models facing crisis: Implications for labour market adjustment and inclusion.», ledet av forsker Jon Erik Dølvik, Fafo

¹⁷ «Measuring and Explaining Discrimination in the Labour Market: New Understandings and Political Solutions», ledet av professor Gunn Elisabeth Birkelund, UiO

¹⁸ «The impact of a child's special health care needs on maternal sickness and work participation», ledet av professor Margarete E. Vollrath ved Folkehelseinstituttet

¹⁹ «Evaluating the Performance of the Welfare State», ledet av forsker Rolf Aaberge, Statistiske sentralbyrå.

²⁰ «Public Policy and the Labour Market Attachment of Different Households», ledet av forsker Erling Barth, ISF

²¹ «Early Intervention and Social Mobility: Improving the Opportunities of Disadvantaged Children», ledet av professor Mari Rege, UiS

Barn og unges oppvekstvilkår

Det er fem prosjekter som har *Barn og unges oppvekstvilkår* som hovedtema. Av de som fikk prosjektmidler, er en komparativ studie av beslutningstaking i barnevernet, om legitimitet og barnevernet.²² Studien handler om hvordan barnevernet i fire ulike land – Norge, Finland, England og USA, tar beslutninger som skal være til barnets beste. Prosjektet ser på hva som er de politiske, velferdsstatlige og institusjonelle rammebetingelsene for barnevernet, og hvordan praksisfeltet og rettsapparatet går fram, begrunner og vurderer ulike hensyn som er involvert i alvorlige barnevernssaker.

To prosjekter ser på barn og marginalisering. Et av disse prosjektene²³ ser på samspillet mellom ulike faktorer som nabolag, familie, jevnaldrende og egenskaper ved barna selv. Studien viser blant annet hvordan begynnende marginalisering i form av bl.a. atferdsvansker er kraftig sosialt stratifisert: Barn med foreldre fra lavere sosial klasse hadde nær fire ganger høyere sannsynlighet for å ha atferdsvansker, sammenliknet med barn med foreldre fra høyere sosial klasse. Den samme skjevheten viste seg i forhold til foreldrenes samboerskap: Barn som hadde biologiske foreldre som ikke bodde sammen, hadde fire ganger høyere forekomst av atferdsvansker. Det andre prosjektet²⁴ ser på betydningen av atferdsproblemer og sosial kompetanse blant gutter og jenter for sosial og akademisk inklusjon og eksklusjon fra tidlig barnealder i barnehagen og over til skolen

Internasjonal migrasjon og de inter- og transnasjonale dimensjonene

Porteføljen viser at temaområdene *Internasjonal migrasjon* (herunder integrering) og *De inter- og transnasjonale dimensjonene* synes å være godt dekket. Det er fem prosjekter som oppgir å ha disse to temaene som hovedtema, mens langt flere har dette som sekundært tema. Imidlertid er det verdt å merke seg at det er mange prosjekter som har «innvandrere» som studieobjekt eller informantkategori. Programmets tredje utlysning (2010) var forbeholdt forskerprosjekter om innvandring og internasjonal migrasjon. Et av prosjektene²⁵ som da fikk støtte, ser på forholdet mellom lovverk, institusjonell praksis og irregulære migranternes livssituasjon og tilgang til velferdsgoder. Det andre prosjektet²⁶ som fikk støtte ved denne utlysningen, analyserer migrasjonssituasjonen for Norge og et knippe europeiske land. Prosjektet ser på hva som styrer tilstrømmingen av mennesker til Norge fra land utenfor Europa, og særskilt på forholdet mellom migrasjon og utforming av mottakerlandenes politikk.

Rikdommens paradoks

En gjennomgang av porteføljen i 2011 viste at temaområdene *Rikdommens paradoks* og *Oppslutning og bærekraft* var svakt dekket. Porteføljeanalysen lå til grunn for å prioritere disse temaområdene i den femte utlysningen (2011). Temaene åpnet for større overordnede spørsmål med bidrag fra flere disipliner, og dette ble understreket i utlysningen. Det er nå tre prosjekter som har rikdommens paradoks som hovedtema, mens fire oppgir dette som sekundært tema. Ett av disse prosjektene²⁷ har som mål å gjennom to ulike teoretiske

²² «Legitimacy and fallibility in child welfare services – A cross country study of decision-making», ledet av førsteamanuensis Marit Skivenes, UiB

²³ «Marginalization of children. Evaluating a multilevel and transactional developmental model», ledet av professor Lars Wichstrøm, NTNU

²⁴ «Exclusion and inclusion in transition to primary school. The role of behavior problems and social competence among boys and girls», ledet av forskningsdirektør Terje Ogdén, Atferdssenteret

²⁵ «Provision of welfare to «irregulære» migranter», ledet av seniorforsker Christine M. Jacobsen, UiB

²⁶ «Migration to Norway - Flows and Regulation», ledet av forsker Jan Paul Brekke, ISF

²⁷ «Work and welfare in comparative light: How different groups fare in different policy-settings?», ledet av post.doc stipendiat Kjetil van der Wel ved HiOA,

tilnærminger å studere samspillet mellom velferdsordninger og yrkesaktivitet hos grupper med svakere tilknytning til arbeidsmarkedet og sosial ulikhet gjennom å sammenlikne kvinner og menn, immigranter og norske, eldre og yngre, og syke og friske arbeidstakere. I et annet prosjekt²⁸ studeres samlede virkninger av offentlig og privat velstand, ulikhet, etnisk heterogenitet i nasjonale og lokal kontekster på holdninger og adferd overfor velferdsstaten. Analysene vil sammenlikne data fra Norge og et større antall europeiske land.

Bolig og boforhold

Bolig og boforhold var som nevnt ovenfor, et prioritert temaområde ved programmets femte utlysning (2011). Resultatet ble fire prosjekter med dette som hoved- eller sekundært tema. Et av disse prosjektene²⁹ ser på nabolagets fysiske og sosiale karakter, og hvilken betydning disse rammene har for hvordan man lever og opplever nabolaget sitt. Prosjektet studerer samspillet mellom et nabolags utvikling og de individuelle flyttebeslutningene. Husholds flyttebeslutninger er viktig for hvordan et nabolag utvikles.

Kjønnsperspektiver

Kjønn er ett av de overordnede perspektivene i programplanen og er viktig i forskning om velferdssamfunnet i bred forstand. Det forventes at forskningen tar hensyn til dette. Kjønn er et tema og en dimensjon i flere prosjekter, hvor f.eks. både menn og kvinner er definert som relevante kategorier i analysene. I porteføljen per april 2012 var det to prosjekter hvor kjønn var et eksplisitt tema. Et av prosjektene³⁰ ser på årsaker og effekter av den økende forekomsten av kjøp og salg av husholds- og omsorgstjenester i Norge. Et foreløpig funn fra prosjektet er at private husholdstjenester, som her inkluderer både vaskehjelp og au pair, ikke skal erstatte foreldrene, men derimot legge til rette for et mer aktivt foreldreskap for begge parter uten at dette går på bekostning av lønnsarbeidet. Videre ser det ut til at det nesten utelukkende er mor i familien au-pairene ser på som arbeidsgiver. Selv om det kjønnete husarbeidet er outsourcet til en annen kvinne, kan det altså se ut til at det er mor i huset som er ansvarlig for at denne kvinnen gjør det hun skal.

Oppsummering

Gjennomgangen av porteføljen viser at programmet langt på vei har lykket med å få fram forskning som ser forskningsområder på tvers og i sammenheng, og hvor flere forskningsinstitusjoner samarbeider. Prosjektene er store og består av flere delprosjekter, og forskningstemaene utforsker ofte grenseflater og sammenhenger mellom arbeid og migrasjon, arbeid og velferd, velferd og migrasjon. I vurderingen av hvorfor noen temaområder er bedre dekket enn andre, kan en av årsakene være forskningsmiljøenes kompetanse og interesser som igjen virker inn på valg av søknadstema. Dette vil også kunne forklare hvorfor enkelte temaer nesten ikke er representert i porteføljen, og at det f.eks. også mottas få søknader på de mer overordnede temaområdene. Men gjennomgangen kan også si noe om hvilke temaer som er vanskelige å forske på eller norske forskningsmiljøers interesse og kompetanse. Porteføljen er altså et resultat av føringer i programplanen og utlysningene, hvem som har søkt, kvaliteten på søknadene, samt kompetanse og interesse i miljøene.

Det er også viktig å ha med seg at selv om alle de tematiske områdene ikke er like godt dekket i porteføljen, pågår og planlegges det forskning i andre programmer som tangerer

²⁸ «Support for the Affluent Welfare State: Interests, Fairness and Social Capital in Context», ledet av forsker Staffan Kumlin, ISF

²⁹ «Neighbourhoods at risk: Residential mobility and neighbourhood tipping», ledet av forsker Viggo Nordvik, NOVA.

³⁰ «Buying and Selling (gender) Equality: Feminized Migration and Gender Equality in Contemporary Norway», ledet av førsteamanuensis Priscilla Ringrose, NTNU

temaområdene i VAM og vil bidra til å komplettere VAM på ulike områder. For å nevne noen har bl.a. programmet Sykefravær, arbeid og helse (2007–2016) arbeidsrelaterte spørsmål og helserelaterte trygdeordninger som tema, Evalueringen av pensjonsreformen (2010–2018) og Evalueringen av NAV-reformen (2006–2013) vil bidra til å komplettere kunnskapen om velferdstjenestene. Flerkulturelle forutsetninger er et prioritert tema i programsatsingen Samfunnsutviklingens kulturelle forutsetninger (2011–2020), og VAM har også grenseflater til helseprogrammene i Forskningsrådet.

3.4 Teoretisk og metodisk mangfold

VAM har hatt som mål å støtte forskning av høy vitenskapelig kvalitet som anlegger et bredt spekter av teoretiske perspektiver, og som forholder seg kritisk og utviklende til disse. Programstyret har ønsket å tilstrebe tverr- og flerfaglighet i prosjektporteføljen. Målet har vært å utvikle forskning som bygger på innsikt fra flere typer data der kvalitative og kvantitative metoder kan kobles og komplettere hverandre. For å nå disse målene har det blitt lagt til rette for store prosjekter. En av forventningene til store samarbeidsprosjekter er at forskerne innenfor prosjektet deler og diskuterer kunnskap. På bakgrunn av disse forutsetningene forventes forskningen å bli bedre, mere interessant og relevant. Innenfor den nåværende programperioden har ikke programstyret kunnet slå fast om store prosjekter har en slik effekt.

En stor andel av prosjektene i porteføljen kan kategoriseres som flerfaglige ved at det deltar forskere fra flere disipliner i prosjektene, fortrinnsvis innenfor samfunnsvitenskap. Sosiologi, samfunnsøkonomi og statsvitenskap er de dominerende fagdisiplinene. Men humanistiske fag som filosofi, historie, medievitenskap og religion er representert i porteføljen, og rettsvitenskap har også blitt et viktig fagområde i VAM. Programmets tredje utlysning (2010) åpnet for forskning innenfor hele programplanen og innenfor et mangfold av fag og disipliner.³¹ Ved den femte utlysningen (2011) ble det eksplisitt etterlyst søknader fra humanistiske fagmiljøer, uten at dette resulterte i mange søknader eller at noen prosjekter fikk støtte. Utover dette har ikke programstyret tatt noen særskilte grep for å mobilisere humanistiske forskningsmiljøer.

Programmet har både lagt vekt på å videreutvikle bruken av registerdata og å styrke den kvalitative forskningen ved å utvikle empiriske metoder generelt, også på tvers av prosjekter og institusjoner. I porteføljen er det et knapt flertall av prosjektene som benytter kvantitativ metode, enten alene eller i kombinasjon med kvalitative metoder. Prosjektene i porteføljen er i stor grad tverrfaglige, og det tas i bruk flere metoder i samme prosjekt. Det er altså et relativt stort mangfold i de metodene som forskerne bruker. Et eksempel er «The Choice lab», se boks 2.

Infrastrukturtiltak skal ivaretas gjennom Forskningsrådets infrastruktursatsning, og på grunn av dette har ikke programstyret satt i gang egne tiltak. Et prosjekt som har fått støtte fra denne satsingen, er prosjektet «Remote Access Infrastructure for Research Data» (RAIRD). RAIRD skal sørge for teknologi, organisering og administrative rutiner for å forvalte og formidle forskningsdata for å forenkle tilgangen til registerdata for forskere. Dette prosjektet er særlig viktig for forskning på VAM-feltet, og programmet bør følge opp hva som kommer ut av prosjektet.

³¹ En gjennomgang av søknadene den tredje utlysningen (2010), viser at 20 pst. av søknadene involverte humanistiske fag (inklusive medievitenskap). De fleste prosjektsøknadene involverte humanistiske fag i kombinasjon med andre fag som sosiologi og samfunnsøkonomi. Ti pst. av disse søknadene fikk støtte.

Boks 2: Laboratorieeksperiment – eksempel fra prosjektet: «Moralske preferanser, arbeidsmarkeder og velferdspolitik»

Forskningsprosjektet ledes av professor Alexander Wright Cappelen ved Norges Handelshøyskole i perioden 2011 til 2014.

I løpet av prosjektet skal forskerne undersøke hvordan moralsk motivasjon påvirker oppslutningen om velferdsstaten. De ser også på hvor opptatt folk er av rettferdighet samt holdninger til flaks og individuelt ansvar. De gjennomfører laboratorieeksperimenter for bedre å forstå hvordan velferdsstaten former nordmenns rettferdighetssans. Som en del av prosjektet, har de gjennomført en studie av hvordan belønning påvirker vår innsats, dvs. et økonomisk laboratorieeksperiment med variasjoner av det såkalte fellesgodespillet. Dette eksperimentet gjør det mulig å studere økonomiske beslutninger i kontrollerte omgivelser. Nesten 300 deltakere ble anonymt koblet sammen i grupper på fire og bedt om å bestemme hvor mye penger de ønsker å bidra med til et «fellesgode». Alle deltakerne fikk utdelt en pengesum. Det beste for gruppen ville være om alle bidro med alt. Men den enkelte deltaker får mest penger dersom de beholder alt selv.

Hvis alle kun er opptatt av å få mest mulig penger til seg selv, vil resultatet derfor være at ingen bidrar med noe. Forskerne lot derfor deltakerne få muligheten til å være en «tidlig bidragsyter». De kunne annonsere hvor mye de bidro med før de andre bestemte hvor mye de skulle bidra med. Som forventet fant forskerne at høye bidrag hos en tidlig bidragsyter hadde stor effekt på bidragene til de øvrige i gruppen. Høye bidrag hos en «leder» førte til høye bidrag hos de øvrige deltakerne i gruppen. I fellesgodespillet er det den som bidrar med mest som kommer dårligst ut økonomisk, og de færreste ønsket derfor å være en tidlig bidragsyter.

Det forskerne primært var opptatt av i dette eksperimentet, var hva som skjedde dersom man ga en økonomisk kompensasjon til de som valgte å være «ledere», altså tidlige bidragsytere. Mange var langt mer villig til å gå foran som et godt eksempel dersom de fikk ekstra belønning. Samtidig hadde kompensasjonen en annen effekt: De øvrige medlemmene i gruppen brydde seg nemlig mindre om «lederens» bidrag når lederen fikk en økonomisk kompensasjon. Dette var spesielt merkbart når kompensasjonen var høy. Resultatet var at samlede bidrag til fellesgodet var vesentlig lavere når kompensasjonen var høy enn når den var moderat.

3.5 Rekruttering

Programmet har lagt til rette for rekruttering ved å utlyse store forskerprosjekter. I de første utlysningene ble det også stilt krav om rekrutteringsstillinger. Rekrutteringssituasjonen ser ut til å være god innenfor de dominerende disiplinene i VAM-forskningen. Programmet har også gitt støtte til en nettverksskole for stipendiater. Nettverksskolen er en nasjonal samordning av forskerutdanning innenfor feltet Velferd, Arbeidsliv og Migrasjon. Nettverksskolen administreres av Universitetet i Bergen i perioden 2011–2013. Målet med skolen har vært å få til en bedre koordinering av de phd-kursene som tilbys, en større bredde og dybde i kurstilbudet, øke antall kurs som involverer internasjonalt samarbeid, øke deltakelsen på kursene, legge til rette for tverrfaglig kompetanse og forbedre gjennomstrømningen. Foreløpig har nettverksskolen delfinansiert phd.-kurs, i tillegg til å arrangere en samling for stipendiatene. Det er for tidlig å si hvor stor forskjell dette tilbudet har gjort for stipendiatene, men programstyret mener et slikt nettverkstiltak kan være viktig for å øke bevisstheten om å være forsker i et handlingsrettet program. Imidlertid er det viktig å understreke at det er universitetene som har ansvar for phd.-utdanningen.

3.6 Kjønnfordeling

Kjønnfordelingen blant prosjektlederne i porteføljen avspeiler trolig kjønnfordelingen i ulike fag (11 av 42 prosjekter har kvinnelige prosjektledere). Både blant doktorgradsstipendiatene og postdoktorstillingene i VAMs portefølje er det en overvekt av kvinner. Over tid vil det vise seg om den høye andelen kvinner i rekruttstillinger vil føre til at det blir flere kvinnelige prosjektledere. Det vil være opp til forskningsinstitusjonene å fremme likestilling i de videre tilsettelsesprosessene. Imidlertid er kjønnskjeve rekrutteringsprosesser i academia et gjennomgående trekk i norsk og europeisk forskning, og det er viktig å understreke at et forskningsprogram ikke kan snu dette alene.

3.7 Internasjonalt prosjektsamarbeid

Internasjonalt prosjektsamarbeid er viktig for å styrke kvalitet og relevans i forskningen, og dette har blitt vektlagt ved utlysningene og søknadsbehandlingen i programmet. Videre har det vært få prosjekter som har komparative perspektiver på internasjonalt og nordisk nivå. I de fleste prosjektene i porteføljen planlegges det å samarbeide med forskere i andre land, særlig nordiske land og USA. En gjennomgang av prosjektene i første (2009) og tredje (2010) tildelingsrunde viser at flesteparten av prosjektene har utenlandske samarbeidspartnere, men hvor tett samarbeidet er og hvilken form dette samarbeidet har varierer. Utenlandsopphold inngår i en del av prosjektene, men svært få har oppgitt mobilitet motsatt vei. Gjennomgangen viser at rundt 1/3 av prosjektene har mobilitet, noe som gir rom for forbedring. Det er også en klar overvekt av nasjonale problemstillinger i prosjektporteføljen. Enkelte prosjekter legger opp til komparative studier.³² Programstyret har satt i gang enkelte konkrete tiltak for å øke internasjonaliseringen i programmets aktiviteter, jf. kapittel 2. Programstyret ser imidlertid at det kunne vært tatt i bruk flere virkemidler for å få til mer internasjonalt prosjektsamarbeid, og at f.eks. midler til gjesteforskerstipend kunne vært formidlet bedre til aktuelle søkermiljøer i Norge.

3.8 Bruk av forskning og dialog med omverden

Det pågår ulike typer formidling av forskning fra programmet. Etter programstyrets vurdering foregår den viktigste formidlingen og dialogen med omverden fra forskerne i prosjektene. Det forventes også at de som denne forskningen angår, har et ansvar for å søke etter relevante forskningsresultater for sitt arbeid. Programmet har arrangert ulike seminarer med brukerrettede temaer i samarbeid med finansierende departementer der resultater fra prosjektene har blitt presentert. Seminarene har hatt et hovedtema, men samtidig har bredden i programmet kommet fram i og med at det er flere temaer som belyses i de ulike forskningsprosjektene. Det har vært stor interesse for å delta på seminarer fra både forskere og brukere.

Flere prosjekter har opprettet referansegrupper med sentrale brukere og beslutningstakere, og disse brukes på ulike måter i prosjektene. Se eksempel på formidling og dialog med omverdenen i boks 3.

Artikler i vitenskapelige tidsskrifter er den viktigste vitenskapelige publiseringsformen. Dette sikrer og utvikler den vitenskapelige kvaliteten, og setter norske forskere i kontakt med fagfeller. Planer for vitenskapelig publisering er med i vurderingene av prosjektsøknadene. For forskerne kan kravene til bruker- og allmennrettet formidling stå i motstrid til

³² F.eks. legger et prosjekt ledet av forsker Marit Skivenes opp til å sammenlikne beslutningsprosesser i barnevernssaker i fire ulike land. Likeledes skal post doc Tharmalingam Sarvendra se på pengeoverføringer, levekår og integrering blant Tamiler i de skandinaviske hovedstedene».

prioriteringen av vitenskapelig publisering. For et handlingsrettet program er begge deler viktig, men forskerne kan ha ulik støtte i egen institusjon for allmenrettet formidling.

Boks 3: Dialog med omverdenen – eksempel fra prosjektet: «Returnigrasjon: Muligheter og virkeligheter» (PREMIG)

Prosjektet ledes av seniorforsker Jørgen Koren Carling, Institutt for fredsforskning (PRIO) i perioden 2011 til 2014.

Prosjektet har åtte ulike kommunikasjons- og formidlingskanaler for å nå ulike brukere, offentligheten og forskere. Dette er:

1. Rådgivende panel: Møter med mål om å sørge for prosjektets relevant og tilgjengelig for et bredt ikke-akademisk publikum. Panelet er satt sammen av 12 personer, valgt fra fem ulike innvandringsgrupper som inngår i studien, organisasjoner og offentlige institusjoner som arbeider med returnigrasjon.
2. Prosjektets hjemmeside: Informasjon om prosjektet og forskningsresultater. Det sendes ut nyhetsbrev flere ganger i året med nyheter fra prosjektet og aktiviteter.
3. Prosjektkonferanser for et bredt ikke-akademisk publikum. Den første projektkonferansen «A dream, a threat, a duty» ble avholdt i august 2011.
4. Seminar med policy makers: Uformelle møter med policy makers om prosjektets temaer. Gjennomføring av fem seminar bl.a. ved publisering av policy briefs.
5. Policy briefs: Ti policy-relevante forskningsfunn publisert i et firesiders format i PRIORs etablerte serier. Den første vil komme i 2013.
6. Mediekontakt: Deltakelse i offentlig debatt om tematikken.
7. Internasjonale konferanser: Eksponering av prosjektplaner og foreløpige funn for internasjonale eksperter. En internasjonal workshop ble arrangert i Oslo i september 2012; «Return migration and transnationalism: alternatives or complements?»
8. Vitenskapelige publiseringer: Det er i alt planer om 15 artikler i internasjonale peer-reviewed tidsskrift i løpet av prosjektperioden.

3.9 Brukerinvolvering i programstrategiske prosesser

Rådgivende utvalg ble opprettet for at sentrale brukere og interessenter skulle kunne bidra inn i de programstrategiske prosessene. Rådgivende utvalg har bestått av forskere fra fagdisipliner som supplerer kompetansen hos programstyrets medlemmer, og sentrale brukergrupper for programmet. Det rådgivende utvalgets hovedoppgave har vært å gi faglige råd til programstyret om temaer for utlysninger og formidlingsaktiviteter.

Etter programstyrets vurdering har ikke ordningen med rådgivende utvalg fungert optimalt. Rådgivende utvalg hadde første møte i september 2010, og da var programplanen ferdig og de store utlysningene gjennomført. Dermed var de viktigste strategiske føringene allerede lagt når utvalget skulle starte sitt arbeid. Tilbakemeldingene fra rådgivende utvalg er at mandatet har vært uklart og for lite forpliktende for medlemmene til at det har blitt et godt fungerende utvalg. Programstyret har heller ikke vært klar i sine forventninger til utvalget. I den kommende programperioden har Forskningsrådet besluttet å ikke videreføre ordningen med rådgivende utvalg. Det er viktig med brukermedvirkning, men man vil vurdere andre måter å involvere brukere på enn et fast rådgivende utvalg.

4. Lærdom og råd for VAMs neste programperiode

4.1 Innledning

Programstyret mener VAM har bidratt å styrke forskningen på området gjennom større forskningsprosjekter og på den måten til mer samarbeid mellom forskere. Programmet har bidratt til ny kunnskap på viktige samfunnsområder og økt oppmerksomhet om forskningen på feltet.

Basert på hva som er oppnådd i programmet så langt, er det noen råd og erfaringer som kan være nyttig for det nye programstyret. Programstyret vil derfor peke på noen kunnskapsbehov og strategiske valg som kan være aktuelle å vurdere når nye forskningsprioriteringer skal gjøres.

4.2 Framtidige kunnskapsbehov

Programstyret mener at programmets overordnede perspektiver vil være viktige også i siste programperiode. En grunnleggende utfordring vil også i årene framover være det norske velferdssamfunnets økonomiske, sosiale og normative bærekraft. Forskningen bør ha som mål å bidra til forståelsen av helheten og søke ny kunnskap og innsikt på empirisk forbundne områder.

Videre anbefaler programstyret at man også i den kommende programperioden prioriterer forskning som aktivt forholder seg til de overordnede perspektivene. Analyser av grupper og individers *inkludering og eksklusjon* på samfunnets ulike arenaer og på ulike nivåer, samt relasjoner mellom *majoritet og minoritet* har hatt et særlig fokus. Videre har *kjønnperspektiver* vært sentrale i mange studier på individ- og gruppenivå, så vel som i analyser av tilstand, utviklingstrekk og bakenforliggende mekanismer for fenomener på samfunnsnivå.

Programmet bør fremdeles ha en bred tematisk innretning. De fleste temaområdene er etter programstyrets mening fortsatt aktuelle, men det kan være behov for noen justeringer. Programmet favner et vidt forskningsfelt, men har samtidig grenseflater mot andre programmer som bør ivaretas, jf. kapittel 3. Programstyret har ikke gjort noen prioriteringer mellom programplanens tematiske områder, og de framstår som likeverdige. De 17 (18) tematiske områdene i programmet er på ulike nivåer. Mens noen er mer overgripende og er relevant for flere av de øvrige tematiske områdene, er andre tematiske områder av mer avgrenset karakter. Programstyret vil anbefale for neste programperiode at man vektet de tematiske områdene noe - noen kan løftes fram mens andre kan nedtones. I det følgende tar programstyret opp noen av de framtidige kunnskapsbehovene som man ser framover.

Velferdsstat og tillit

Graden av tillit mellom folk og mellom folk og institusjoner er viktige kjennetegn i et samfunn. Velferdsordningene og deres institusjoner er basert på befolkningens tillit til slike fellesskapsordninger. Institusjoner fordrer tillit, og de skaper tillit. Institusjoner skal være forutsigbare, transparente og sikre likebehandling. Tillit til institusjonene reduserer individuelle og samfunnsmessige transaksjonskostnader. Økt velstand i Norge både som samfunn og i befolkningen kan drive fram endringer i verdisyn og selvforståelsen på flere nivåer, f.eks. mellom individer, mellom individer og samfunnsinstitusjoner, og mellom majoriteter og minoriteter. Både i Norge og i andre land betegnes Norge som «annerledeslandet». Spørsmålene framover kan være om det er områder hvor vi kanskje

likevel ikke er det, om vi endrer oss, og hvordan vi endres sammenholdt med andre land. Mange sentrale velferdsordninger i Norge og nordiske land er universelle, og dette er et sentralt kjennetegn ved «den nordiske modellen». Universalisme er både et teoretisk begrep og et normativt velferdspolitisk prinsipp som ikke er entydig, men kontekstavhengig. Samtidig er det innført mange og mindre ordninger som er målrettet til bestemte formål og persongrupper, f.eks. med behovsprøving, og ved at økt individuell kjøpekraft skaper et alternativt og kommersielt marked for noen tjenester. Kommende forskningsspørsmål kan gjelde endringer av universelle ordninger - faglige og politiske/ideologiske begrunnelser og drivkrefter, sammen med velferdspolitiske fordelingsvirkninger og resultater (større sosial og økonomisk ulikhet). Hvilke utfordringer oppstår mellom økt valgfrihet vs. kollektive institusjoner? Endres forholdet mellom det å være kunde i et marked og det å være samfunnsborger? Hvordan påvirkes tilliten til velferdsinstitusjonene?

Styring og iverksetting

Velferdspolitikken vedtas og iverksettes ofte på ulike nivåer i politikk og forvaltning. Nivå- og sektorgrenser utfordres av komplekse problemer og saker som i sin karakter overskrider slike grenser, som har usikre årsaksmønstre og -sammenhenger og hvor tvetydigheten er stor når det gjelder løsninger. Dette skaper styringskompleksitet som bør studeres nærmere. Konsekvenser av styringsvirkemidler som f.eks. mål- og resultatstyring og balansert målstyring bør det også rettes oppmerksomhet mot. Det samme gjelder individuelle rettigheter for fordeling av velferdsgoder, og for politisk deltakelse og medvirkning.

Eldre og yrkesdeltakelse

I det neste tiåret vil Norge - og europeiske land for øvrig – oppleve at en økende andel av befolkningen er pensjonister. Samtidig blir det en lavere andel unge og personer i yrkesaktiv alder i befolkningen. Yrkesdeltakelse over store deler av arbeidslivet vil være viktig for å kunne opprettholde den norske velferdsmodellen. Forskning om eldre og arbeidslivet blir dermed ikke mindre sentralt i VAM framover, og programstyret la derfor vekt på dette i den syvende utlysningen (2012). Forskning om når og hvordan eldre, helt eller delvis, trekker seg tilbake fra arbeidslivet forblir sentralt. Identifisering av barrierer som eldre møter i arbeidslivet, er viktig for politikktutforming. Selv om pensjonsreformen i prinsippet skal sikre gode privatøkonomiske insentiver til videre yrkesdeltaking, bør forskningen også bidra til å avdekke situasjoner der den private gevinsten ved å forlate arbeidslivet er lavere enn hva samfunnet ellers taper. Dette henger ikke minst sammen med forskning på helse og funksjonsevne, både blant unge og eldre. Flere «unge eldre» står av ulike årsaker utenfor arbeidslivet, og andelen unge uføre er relativt høy i Norge. Helse i bred forstand har betydning for det samspillet som skaper sosial og økonomisk marginalisering. Forskning på helsefaktorer kan bidra til forståelsen av deltakelse i arbeidslivet, og arbeidstilknytning kan også ha betydning for helse. Forskning som kan hindre tidlig utstøting fra arbeidslivet og tidlig uførhet vil være viktig framover. Programstyret anbefaler også at problemstillinger knyttet til temaet *Eldre og yrkesdeltakelse* sees i sammenheng med forskningstemaet *Rikdommens paradoks* og forskningen som foregår i Sykefraværsprogrammet. Hvilke konsekvenser har den økte velstanden for valg av pensjonstidspunkt/tilbaketrekning fra arbeidslivet? Er det mulig å imøtekomme forventningene til høyere standard innenfor et offentlig tjenestetilbud?

Demografi, generasjon og familiestruktur

Det skjer endringer knyttet til familiestruktur som handler om ulike former for samliv, livsstiler, forholdet mellom generasjoner, oppgaver knyttet til omsorg for barn og eldre. Konsekvenser av demografiske, etniske og familiemessige endringer vil være et tema for framtidig forskning. På hvilken måte og i hvilket omfang påvirker endringer i

familiestrukturer og befolkningens etniske sammensetning velferdspolitikkenes evne til å oppnå målene om fordeling, deltakelse i arbeidslivet og likestilling?

Mobilitet og migrasjon har også konsekvenser for familielivet. Migrasjon påvirker den demografiske utviklingen. Innvandrere kan ha andre forståelser og prioriteringer av familien som en enhet enn hva man ser ellers i den norske befolkningen. Samtidig vet vi fra eksisterende forskning at slike prioriteringer kan endres raskt i integrasjonsprosessen. I noen tilfeller skaper slike endringer konflikter innenfor familier og på tvers av generasjoner. Hvordan håndterer det norske velferdssamfunnet ulike måter å organisere familien på? Dette spørsmålet gjelder både for innvandrergrupper, men også andre (f.eks. seksuelle) minoriteter.

Den nordiske modellen møter Europa og resten av verden

Som en del av et felleseuropeisk arbeidsmarked der grensene for arbeidskraft og velferdsytelser, møter «den nordiske modellen» nye utfordringer. Modellens universelle innretning kan utfordres ved en stadig sterkere integrering i det europeiske fellesskapet på mange nivåer.³³ Arbeidslivet er i kontinuerlig endring, og migrasjon er en betydelig endringskraft i dette bildet. Porteføljen har i dag ingen prosjekter som ser særskilt på arbeidsmigrasjon og arbeidskraftsmobilitet og hvilke konsekvenser dette har for f.eks. det norske arbeidslivet og velferdssystemet. Finanskrisen ble tonet ned i programplanen siden Norge da syntes å gå klar for denne. Men når resten av Europa preges sterkt av finanskrisen og økende arbeidsledighet – særlig blant unge – ser vi i Norge konsekvensene av dette gjennom en økende arbeidsmigrasjon. Disse spørsmålene henger også sammen med problemstillingene ovenfor om universalisme og diversitet.

Migrasjon- integrasjon

Eksisterende analyser viser at migrasjon både fra europeiske land og land utenom Europa neppe kommer til å avta i årene som kommer. Dette tilsier at migrasjon og konsekvenser av migrasjon og mobilitet bør være viktige forskningsområder framover. De inter- og transnasjonale dimensjonene er godt dekket i porteføljen, men det er lite forskning på betydningen av «long distance nationalism», erfaringer knyttet til minoritetsidentitet, flernasjonalt tilhørighet og praksis, og innvandreres integrering i forskjellige deler av samfunnet, herunder arbeidsliv, utdanning og foreningsliv. Migrasjon har samfunnsmessige konsekvenser, både positive og negative. Studier av migrasjon kan i større grad kobles til andre temaer og spørsmål som konsekvenser for arbeidslivet og utviklingen av velferdsordninger, bolig og bomiljø, språk, segregering og eksklusjon, frivillighet, aldring, tillit mellom samfunnsgrupper og til samfunnets institusjoner, samt generell sosial bærekraft. Minoritetsperspektivet bør kobles til bakgrunnsfaktorer som utdanning, inntekt og sosial bakgrunn. Samtidig er det relevant å undersøke i hvilke sammenhenger og under hvilke forhold minoritetsperspektivet spiller en rolle.

Geografisk mobilitet, bolig og velferd

Bolig, boforhold og bosted er et viktig område framover. Med en økende urbanisering og innflytting, oppstår det gjerne områder med særskilte utfordringer. Segregasjon, dvs. romlig eller geografisk separering av ulike befolkningsgrupper, kan være en tiltakende utvikling i de største byene i Norge. Boligområder kan bli særlig økonomisk og sosialt utsatt, preget av lav yrkesdeltaking, mange trygdemottakere, lavt utdanningsnivå, høy innvandrerandel og utbredt rusmisbruk. Det vil framover være behov for forskning som gir kunnskap om hvordan forskjellige former for utsatthet utvikles i samspill med hverandre og flyttestrømmer. Boligpolitikk er viktig i denne sammenhengen. VAM etterspurte i utlysningen i 2011

³³ Jf. NOU 2011:7, Velferd og migrasjon. Den norske modellens framtid.

forskning som belyser spørsmål som kan forklare faktorer bak geografisk mobilitet og samspillet mellom flyttemønstre og sosial og økonomisk utvikling. Programstyret mener at det både er ønskelig med flere studier som ser på hvilke strukturer som genererer utsatte områder, og studier som ser på personlige konsekvenser ved å vokse opp og bo i utsatte områder.

4.3 Strategiske utfordringer

Stort forskningsprogram – stor effekt?

Etableringen av VAM er en konsekvens av Forskningsrådets generelle omlegging til større strategiske satsinger og dermed større forskningsprogrammer. VAM-programmets størrelse og varighet – med et årlig budsjett på ca 100 mill. kr. over 10 år - har fordelt store summer til mange forskningsmiljøer. Selv om man ikke skal overdrive et programs påvirkningskraft innenfor forskningsfeltet, er det likevel ikke tvil om at mange sentrale norske samfunnsforskerne i dag er involvert i VAM-forskning og -prosjekter på en eller annen måte, og at dette dermed setter sitt preg på forskningsagendaen ved flere institusjoner. Det er viktig å være bevisst på at omleggingen til et stort og tematisk bredt program har ført til endringer. Om flere små eller et stort program er best egnet til å få fram den forskningen man ønsker, avhenger av tilstanden på de aktuelle fagområdene. Alle de tre programområdene var relativt etablerte da VAM ble opprettet og skulle dermed være robuste nok for en fusjon. På grunn av at det er såpass store ressurser det er snakk om, har det vært viktig for programstyret å ikke gjøre det tematiske feltet for smalt.

Erfaringene fra utlysningene som er gjennomført, er at store og brede utlysninger gir mange søknader og at det dermed blir større konkurranse og høyere kvalitet på søknadene. Dette vil på sikt kunne føre til høyere kvalitet på forskningen. Programstyret er fornøyd med at universitetsmiljøene og randsonestitusjonene i større grad enn tidligere er representert i porteføljen. At andre og flere institusjoner søker og også får tildelt prosjektmidler, kan bety at temaer knyttet til VAM får oppmerksomhet i forskningsmiljøer som tidligere ikke i særlig grad har vært opptatt av slike temaer. På sikt vil dette kunne bety at flere forskere får kompetanse på VAM-feltene. Programstyret mener at det var viktig å ha en åpen utlysning tidlig i programmets fase for å mobilisere miljøene. Det er fullt mulig å gi noen tematiske føringer også i de største utlysningene, men programstyret vurderer at man da risikerer svakere kvalitet på innvilgede prosjekter. Det er etter programstyrets mening viktig at man i den kommende programperioden bygger videre på den eksisterende porteføljen. Men selv om kommende utlysninger og søknadsbehandlinger tar hensyn til hva som allerede er igangsatt før man bevilger midler til nye prosjekter på nært beslektede områder, er det like viktig at ett tema kan studeres med ulike perspektiver. Tematiske avgrensninger av utlysningene må veies opp mot at det kan få den konsekvens at forskningsfeltet påvirkes mht. hvilke prioriteringer som gjøres, og dermed kan ha effekt på forskningsstruktur/organisering. Derfor er det viktig at programmet sikrer at det er rom for en tematisk, teoretisk og metodisk bredde.

Prosjektene i porteføljen er også større enn i de forgående programmene, både av hensyn til rekruttering, som virkemiddel for å få fram store og sammensatte prosjekter og prosjekter med samarbeid nasjonalt og internasjonalt. En av forventningene til store prosjekter er at forskere i prosjektene deler kunnskap, diskuterer, og på bakgrunn av disse forutsetningene bidrar til bedre og mere interessant forskning. Programstyret har ikke grunnlag for å vurdere om denne forventningen er innfridd i den første programperioden. Arbeider forskerne virkelig sammen eller arbeider de hver for seg? Det kan også være aktuelt for et nytt programstyre å vurdere om det er noe man kan gjøre for få forskere på tvers av VAM-

prosjekter til å arbeide sammen. Ved godt samarbeid kan det oppstå synergier som kan styrke forskningsresultater og bidra til nettverks- og miljøoppbygging.

Det kommende programstyret oppfordres til å vurdere betydningen av ulike virkemidler. Kan man oppnå bedre forskning ved å støtte mindre prosjekter f.eks. individuelle prosjekter? Eller gir store prosjekter faktisk bedre forskningskvalitet? Nettverksmidler med særskilte formål, forprosjekter, stimuleringsmidler til miljøer, utlysninger med øremerkede midler, etablering av forskergrupper, er eksempler på slike virkemidler, avhengig av hva man ønsker å oppnå. F.eks. har det vært få søknader som omhandler mer overordnede tematiske områder som *Rikdommens paradoks* og *Oppslutning og bærekraft*. Det kommende programstyret bør vurdere om det på slike områder skal tas noen særskilte grep for å mobilisere søkermiljøene f.eks. i form av nettverksmidler eller forprosjekter.

Internasjonalt prosjektsamarbeid

Programstyret har ønsket å få til internasjonalt prosjektsamarbeid for å øke kunnskaps- og kompetansenivået i norsk velferdsforskning. Et sentralt mål med internasjonalt prosjektsamarbeid er kunnskapsutvikling ved å tilføre kunnskap og impulser fra andre land, bl.a. ved å få flere utenlandske forskere til å studere norske forhold og gjennom komparative analyser å få belyst noen sentrale problemstillinger for hva som er annerledes i Norge enn i andre land. Dette kan skje ved at flere utenlandske forskere studerer norske forhold og gjennom komparative studier som belyser hva som er spesielt ved den nordiske velferdsmodellen og Norge. Det samme gjelder sosiale og økonomiske konsekvenser for forskjellige sosioøkonomiske grupper. Det neste programstyret oppfordres til å vurdere grep for å få sterkere internasjonal innretning på de problemstillingene som skisseres, og som kan øke internasjonaliseringen langs flere dimensjoner. Tilbudet om gjesteforskerstipendet bør særlig gjøres kjent for norske institusjoner.

Videre er programstyret opptatt av at de gode registerdataene vi har i Norge, skal utnyttes enda mer til forskning, også av eller i samarbeid med utenlandske forskere. Bruk av registerdata kan samtidig sette noen begrensinger for internasjonal komparasjon. Det er mye registerdata i Norge, og for de landene som har liknende datagrunnlag, er det også store utfordringer mht. ulikheter i de enkelte lands politikk, lovverk, registreringsrutiner og kategorisering. Fortolkning av registerdata og andre nasjonale data krever en god forståelse og innsikt i andre lands datagrunnlag. Programstyret mener at det er mye verdifull analyse som kan komme ut av eksisterende infrastruktur i f.eks. de nordiske landene, og at det bør etterstrebes å få flere prosjekter som bruker slike data. Samtidig må man være bevisst på at komparasjoner også bør ha regionale dimensjoner.

For å nå målene i neste programperiode kan programstyret også vurdere hvilke virkemidler som kan egne seg å bruke for å få til mer internasjonalt prosjektsamarbeid. En mulighet er f.eks. å lyse ut midler til nordiske og europeiske nettverk innenfor programmets områder. Dette kan være en løsning for å sikre Norge en plass sammen med de øvrige nordiske landene i komparative studier av f.eks. EU-land.

Tilsvarende anbefaler programstyret at det kommende programstyret arbeider aktivt for at Norge ikke blir satt på sidelinjen eller utelukket fra større internasjonale forskningsaktiviteter og -prosjekter, som foregår i stort omfang i regi av EU. F.eks. er det viktig at norske data samles inn på samme måte som i de nordiske EU-landene, at norske forskere kan delta i europeiske nettverk og forskningsprosjekter, og at Norge blir involvert i komparative studier.

Bredde i porteføljen - teoretisk, metodisk og empirisk

VAM-programmet har som mål å støtte forskning av høy vitenskapelig kvalitet og som bruker et bredt spekter av teoretiske perspektiver. Dette innebærer at det bør etterstrebes både å styrke kvantitativ forskning generelt og å videreutvikle bruken av registerdatabaser. Videre er det viktig at programmet kan styrke utviklingen av kvalitative metoder og av kvalitative longitudinelle datasett. Etter programstyrets vurdering bør god handlingsrettet forskning være drevet av problemstillingene, ikke metodene. Programstyret mener det er viktig at VAM-forskningen favner bredt faglig, teoretisk og metodisk fordi ulike metoder og faglige tilnærminger gir ulike perspektiver på de samme problemstillingene.

Programstyret mener det er viktig at det har kommet flere fagmiljøer inn på feltet. Det er samfunnsfagene som dominerer, og flest innenfor sosiologi, økonomi og statsvitenskap. Programstyret er fornøyd med at rettsvitenskap er representert i porteføljen, og det er viktig at dette opprettholdes i den neste programperioden.

Som påpekt ovenfor, er humaniora (bl.a. historie, idehistorie, kunnskapstradisjoner, språk) lite representert i porteføljen. Programstyret har vært opptatt av bidrag fra humaniorafagene, og under enkelte temaer i programplanen er noen slike fag nevnt. Men i både søknader og igangsatte prosjekter har vært forholdsvis begrenset innslag av humanister. Forskning om historiske dimensjoner mangler og idé-historiske perspektiver er fraværende. Det kunne være aktuelt å løfte fram slike kunnskapstilnæringer i temaer hvor de er nevnt, f.eks. Rikdommens paradokser og Oppslutning og bærekraft. Viktige bidrag kan også knyttes til temaer som Velferdspolitikken organisering, Politikken prosesser og Migrasjon og transnasjonale prosesser. I studier av språkbruk, velferdspolitisk retorikk og begrepshistorie, vil kombinasjonen samfunnsvitenskap og humaniora kunne bidra med andre perspektiver.

Sikre god rekruttering og jevnere kjønnsbalanse

Integrering av phd-stipend i større prosjekter er i tråd med Forskningsrådets generelle politikk. Som beskrevet ovenfor, har en av begrunnelsene for store prosjekter vært å sikre rekruttering av nye og dyktige forskere. Det kommende programstyret oppfordres til å støtte opp om yngre forskere som satser på en karriere innenfor VAM-relatert forskning. Dette kan bl.a. gjøres ved å utlyse midler til individuelle postdoktorprosjekter. Likeledes oppfordres det kommende programstyret til å ta i bruk de virkemidlene man har i Forskningsrådet for å fremme en jevnere kjønnsbalanse blant prosjektledere. Å støtte flere mindre prosjekter vil f.eks. gi flere forskere verdifull prosjektledererfaring. Dette kan gi nye muligheter for mindre erfarne prosjektledere på feltet, og bidra til å motivere forskertalentene til å fortsette forskerkarrieren, og slik også fremme en jevnere kjønnsbalanse.

Formidling i den neste programperioden

VAM er et handlingsrettet program som bl.a. skal bidra til kunnskap som kan anvendes i utformingen av politikk og i forvaltningen av offentlige ordninger. Dette gjelder innenfor sektorer og mellom sektorer. Programmet har som mål at forskningen skal bidra til en informert offentlig, demokratisk debatt om velferd, arbeidsliv, integrering, migrasjon og andre aspekter ved velferdssamfunnet og dets utvikling framover. Brukerne og interessentene av VAM-forskningen er en sammensatt gruppe med ulike behov og kompetanse. Å bidra til en styrket brukerinteresse og -kompetanse er viktig for å realisere programmets mål. Formidling fra prosjektene blir viktig i den neste programperioden.

Programstyret mener at det er gjennomført flere viktige formidlingstiltak i regi av programmet. Uavhengig av programmets initiativer foregår mye formidling fra prosjektene i regi av de ulike forskningsinstitusjonene og de enkelte forskerne. Programstyrets viktigste

bidrag her er å stille midler til forskerinitierte arrangementer og nettverk til disposisjon, og det anbefales at dette videreføres i den kommende programperioden.

Flere brukere som f.eks. departementer og direktorater, er i økende grad opptatt av systematisk kunnskapsutvikling og bruk av forskning som grunnlag for forvaltning og politikkutvikling. Programstyret bør forvente aktive og kritiske brukere som kan se forskningsresultater fra VAM i sammenheng med annen forskning og andre kunnskapskilder. Flere departementer har i sine utviklingsprosesser også dialog med forskere for å få belyst viktige spørsmål og sammenhenger.

4.4. Avsluttende kommentar

Det er fordelt midler til en rekke interessante prosjekter innenfor programmets tematiske områder. Flere forskningsmiljøer er kommet på banen, noe som betyr at det er mange forskningsmiljøer som er opptatt av det VAM-relaterte feltet i stort. Forskningen vil etter programstyrets syn kunne gi et viktig kunnskapsgrunnlag for framtidig politikkutvikling, og formidling av forskningsresultater blir viktig framover. Programstyret mener VAM har bidratt å styrke forskningen på området gjennom større forskningsprosjekter og på den måten mer samarbeid mellom forskere. Programstyret anbefaler at programmet opprettholder den tematiske bredden i strategien for neste periode. De fleste temaområdene er etter programstyrets mening fortsatt aktuelle, men det kan være behov for å gjøre noen justeringer.

5. Vedlegg

Vedlegg A: Prosjektoversikt VAM – bevilgede prosjekter i perioden 2009–2012

Forskerprosjekter						
Prosjektnr	Prosjektets tittel	Prosjektansvarlig	Prosjektleder	Bevilgning	Fra	Til
225132*	Towards a new Chinese welfare state: Chinese perceptions of distributive justice	Fafo	Daglig leder Jon Hippe	9 500 000	2013	2017
225126*	Poverty and Shame: Perspectives and Practices Concerning Anti-Poverty Measures	Høgskolen i Oslo og Akershus	Professor Ivar Lødemel	6 500 000	2013	2016
225105*	Provision of basic public services in China - Progress, challenges and sustainability	NIBR	Forskningsleder Arne Tesli	6 000 000	2013	2015
217284	Outsourcing of Scandinavian welfare societies? Consequences of private and nonprofit service provision for active citizenship	Institutt for samfunnsforskning	Forsker Karl Henrik Sivesind	8 653 000	2012	2016
217264	Convergence or segregation? Regional imbalances and labour market flows	Statistisk sentralbyrå	Forsker Taryn Ann Galloway	6 691 000	2012	2015
217210	Neighbourhoods at risk: Residental mobility and neighbourhood tipping	NOVA	Forsker Viggo Nordvik	10 014 000	2012	2015
217201	Responding to welfare state services: An analysis of users, media and public institutions	Uni Research AS	Forsker Dag Arne Christensen	10 000 000	2012	2015
217194	Undesirable housing market positions - ways in and out. Connections between housing, mobility and labour market participation.	NIBR	Forsker Rolf Barlindhaug	6 000 000	2012	2015
217149	The multiethnic rural community: Exclusion or inclusion of immigrants?	NIBR	Forsker Susanne Søholt	9 630 000	2012	2015
217122	Support for the affluent welfare state: Interests, fairness and social capital in context	Institutt for samfunnsforskning	Forsker Staffan Kumlin	9 635 000	2012	2015
217115	Legitimacy and fallibility in child welfare services - A cross country study of decision-making	Høgskolen i Bergen, avdeling for helse- og sosialfag,	Forsker Marit Skivenes	11 000 000	2012	2016
207262	Migration to Norway -Flows and Regulations	Institutt for samfunnsforskning	Seniorforsker Jan Paul Brekke	11 000 000	2011	2014
207201	Provision of welfare to 'irregular migrants'	Uni Research AS	Seniorforsker Christine M. Jacobsen	12 000 000	2011	2014
202647	Work Life Challenges - workforce management and worker involvement solutions	Institutt for samfunnsforskning	Seniorforsker Harald Dale-Olsen	11 824 000	2011	2014

*Kontrakt ikke formelt inngått før 2013.

Forskerprosjekter						
Prosjektnr	Prosjektets tittel	Prosjektansvarlig	Prosjektleder	Bevilgning	Fra	Til
202538	The impact of a child's special health care needs on maternal sickness and work participation	Nasjonalt folkehelseinstitutt	Professor Margarete E. Vollrath	10 080 000	2011	2014
202522	The financialisation of social welfare. The role of credit and financial counselling for social inclusion and exclusion.	Statens institutt for forbruksforskning	Forsker 2 Christian Poppe	11 725 000	2011	2013
202513	Social Insurance and Labor Market Inclusion in Norway	Frischsenteret	Seniorforsker Knut Røed	12 000 000	2011	2014
202504	Reforming the Welfare State. Accountability, democracy and management	Uni Research AS	Professor Per Læg Reid	12 002 000	2011	2014
202499	Possibilities and realities of return migration: perspectives on integration, exclusion and withdrawal	Institutt for fredsforskning, PRIO	Seniorforsker Jørgen Koren Carling	19 966 000	2011	2014
202492	Out of work. Life adversities and health behaviour in 15-year-olds as predictors of marginalisation from the labour market ten years later.	Institutt for klinisk medisin, UiO	Instituttleder Lars Lien	8 405 000	2010	2014
202484	Moral preferences, labor markets and welfare policy	Samfunns- og næringslivsforskning AS (SNF)	Professor Alexander Wright Cappelen	8 718 000	2011	2014
202480	Mediation of Migration: Media impacts on Norwegian immigration policy, public administration and public opinion.	Institutt for medier og kommunikasjon, UiO	Professor Espen Ytreberg	10 000 000	2011	2014
202479	Measuring and Explaining Discrimination in the Labour Market: New Understandings and Political Solutions	Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, UiO	Professor Gunn Elisabeth Birkelund	10 978 000	2011	2015
202478	Marginalization in children. Evaluating a multilevel and transactional developmental model	NTNU Samfunnsforskning A/S	Professor Lars Wichstrøm	8 000 000	2011	2014
202466	Judicialisation and social citizenship	Det juridiske fakultet, UiB	Professor Henriette Sinding Aasen	14 008 000	2011	2014
202453	Hooks for change? Family and employment as pathways to social inclusion among crime-prone individuals	Statistisk sentralbyrå	Forsker 2 Torbjørn Skardhamar	11 628 000	2011	2014
202445	Globalization, innovation and the Norwegian labour market	Samfunns- og næringslivsforskning AS (SNF)	Professor Kjell Gunnar Salvanes	18 000 000	2010	2015
202442	Family dynamics, fertility choices and family policy	Statistisk sentralbyrå	Forsker Trude Lappegård	12 052 000	2010	2015
202438	Exclusion and inclusion in the transition to primary school. The role of behavior problems and social competence among boys and girls	Atferdssenteret	Forskningsdirektør Terje Ogden	12 000 000	2011	2015

Forskerprosjekter						
Prosjektnr	Prosjektets tittel	Prosjektansvarlig	Prosjektleder	Bevilgning	Fra	Til
202409	Buying and Selling (gender) Equality: Feminized Migration and Gender Equality in Contemporary Norway	Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU	Førsteamanuensis Priscilla Ringrose	8 186 000	2011	2015
194379	Public Policy and the Labour Market Attachment of Different Households	Institutt for samfunnsforskning	Forsker Erling Barth	9 484 000	2009	2013
194372	Nordic models facing crisis: Implications for labour market adjustment and inclusion.	Fafo	Forskningssjef Jon Erik Dølvik	5 000 000	2009	2013
194347	Early Intervention and Social Mobility: Improving the Opportunities of Disadvantaged Children	Det samfunnsvitenskapelige fakultet, UiS	Professor Mari Rege	9 900 000	2009	2013
194342	Exclusion and inclusion in the suburb: The centripetal and centrifugal forces of locality and place.	Sosialantropologisk institutt, UiO	Professor Thomas Hylland Eriksen	9 748 000	2009	2013
194339	Evaluating the Performance of the Welfare State	Statistisk sentralbyrå	Forsker Rolf Aaberge	6 000 000	2009	2013
194332	Industrial relations under global stress: fragmentation and the potential for representation of workers in the Norwegian hospitality sector	NIBR	Forsker 2 David Christoffer Jordhus-Lier	5 200 000	2009	2012
194329	Velferdsholdninger i endring	NOVA	Axel West Pedersen	4 728 000	2010	2012

Individuelle postdoktorstipend						
Prosjektnr	Prosjektets tittel	Prosjektansvarlig	Prosjektleder	Bevilgning	Fra	Til
217208	Remittances, standards of living and integration: A study of Tamils living in Scandinavian capitals	Det samfunnsvitenskapelige fakultet, UiO	Sarvendra Tharmalingam	2 871 000	2012	2015
217175	Youth and vocational education in post-industrial Norway. The integration and alienation of vocational learners in a youth culture perspective	Det samfunnsvitenskapelige fakultet, UiB	Lars Edvin Gjelstad	2 906 000	2012	2015
217145	Work and welfare in comparative light: how do different groups fare in different policy-settings?	Høgskolen i Oslo og Akershus	Kjetil Arne van der Wel	2 800 000	2012	2015

Institusjonsstøtte til trygdeforskningsmiljø (ISP)						
Prosjektnr	Prosjektets tittel	Prosjektansvarlig	Prosjektleder	Bevilgning	Fra	Til
199836	Trygd i kontekst. Rettferdighet, Effektivitet, Fordeling (TREF)	Institutt for samfunnsforskning	Direktør Ann-Helén Bay	29 237 000	2010	2015
199832	Gruppe for trygdeøkonomi ved Universitetet i Bergen	Institutt for økonomi, UiB	Professor Kjell Vaage	31 562 000	2010	2015

Utenlandsstipend						
Prosjektnr	Prosjektets tittel	Prosjektansv.	Prosjektleder	Bevilg.	Fra - til	Land
207262	Migration to Norway -Flows and Regulations	Institutt for Samfunnsforskning	Jan-Paul Brekke	294 000	1.9.2012 – 30.6.2013	Storbritannia
202492	Project description for Research Fellowship at Center for School Based Youth Devekopment, University of California Santa Barbara	Universitetet i Oslo, Institutt for klinisk medisin	Lars Lien	333 000	1.1.2013 – 31.12.2013	USA
202466	Judicialisation and social citizenship	Det juridiske fakultet, UiB	Henriette Sinding Aasen	147 000	1.8.2012 – 31.12.2012	Danmark
202484	Moral preferences, labor markets and welfare policy	Samfunns- og næringslivsforskning AS (SNF)	Alexander Wright Cappelen	74 000	20.11.2011 – 20.1.2012	USA
194379	Public Policy and the Labour Market Attachment of Different Households	ISF	Erling Barth	54 000	1.2.2012 – 30.4.2012	USA
194379	Public Policy and the Labour Market Attachment of Different Households	ISF	Eling Barth	64 500	1.2.2012 – 31.5.2012	USA
194342	Experiences of motherhood among Norwegian Pakistani women: inclusion and exclusion in an ethnically diverse suburb.	Universitetet i Oslo, Det samfunnsvitenskapelige fakultet	Thomas Hylland-Eriksen	27 000	1.3.2013 – 1.5.2013	Tyskland
194339	Evaluating the Performance of the Welfare State	Statistisk Sentralbyrå	Rolf Aaberge	108 000	1.6.2012 – 31.1.2013	Storbritannia
187780	Subjective satisfaction with mobility	Transportøkonomisk institutt	Randi Hjorthol	28 000	5.11.2012 – 23.12.2012	Storbritannia

Tidsskriftstøtte						
Prosjektnr	Prosjektets tittel	Prosjektansvarlig	Prosjektleder	Bevilgning	Fra	Til
216659	Søkelys på arbeidslivet 2012-2014	Institutt for samfunnsforskning	Seniorforsker Harald Dale-Olsen	900 000	2012	2014
216658	Tidsskrift for velferdsforskning	Uni Research AS	Forsker Nanna Kildal	900 000	2012	2014

Temanotater						
Prosjektnr	Prosjektets tittel	Prosjektansvarlig	Prosjektleder	Bevilgning	Fra	Til
225090	Kunnskapsstatus arbeidsinnvandring	Fafo	Jon Erik Dølvik	250 000	2012	2013
225079	Temanotat om ungdom, frafall og marginalisering	NOVA	Christer Hyggen	250 000	2012	2013
225074	Temanotat om velferdsordningene	Fafo	Anne Skevik Grødem	250 000	2012	2013

Arrangementet, seminar m.m.						
Prosjektnr	Prosjektets tittel	Prosjektansvarlig	Prosjektleder	Bevilgning	Fra	Til
222919	Trygdeforskningsseminaret 2012	ISF	Anniken Hagelund	100 000	2012	2012
221332	Research seminar on qualitative longitudinal studies	Høgskolen i Oslo og Akershus	Ingeborg Marie Helgeland	50 000	2012	2012
221127	Oslo RC - En internasjonal konferanse om følgene av globalisering, aldring og migrasjon for velferdstjenester	NOVA	Bjørn Hvinden	100 000	2012	2012
218866	Professional practice and children's participation	Høgskolen i Oslo og Akershus	Liv Mette Gulbrandsen	100 000	2012	2012
218101	Norsk nettverk for forskning om funksjonshemming 5. nasjonale forskningskonferanse	UNI Research AS	Bodil Ravneberg	100 000	2012	2012
217010	Open seminar and edited volume: Applying Respondent Driven Sampling to Mobile Populations	FAFO	Guri Tyldum	100 000	2011	2012
217009	Trygdeforskningsseminaret 2011	Høgskolen i Lillehammer	Rolf Rønning	71 000	2011	2012
214779	Migrasjon og psykisk helse	Folkehelseinstituttet	Eugene Guribye	100 000	2011	2012
214778	Europeisk konferanse om implementering av evidensbasert behandling for familier og ungdom med alvorlige atferdsproblemer	Atferdssenteret	Nina Tollefsen	100 000	2012	2012
214664	As time goes by... Aldring, generasjon og velferd.	NOVA	Britt Slagsvold	75 000	2011	2011
211993	6th Congress of the European Society of Family Relations Lillehammer September 2012	ISF	Hilde Lidén	50 000	2011	2012
211156	24th ENHR Conference 2012	NOVA	Lars Gulbrandsen	100 000	2011	2012
208259	Det 35. nasjonale trygdeforskningsseminaret 2010	Institutt for økonomi, UiB	Kjell Vaage	60 000	2010	2011
205986	Nasjonal konferanse: evidensbaserte metoder og forebygging av atferdsproblemer hos barn	Atferdssenteret	Helle Sandvik	100 000	2010	2011
205743	NNFF 4. nasjonale forskningskonferanse, 18. - 19. oktober 2010	UNI Research AS Rokkansenteret	Bodil Ravneberg	100 000	2010	2011
203626	Industrial Relations and Labour Market Governance During Crisis - IREC Conference 2010	FAFO	Jon Erik Dølvik	100 000	2010	2011

Nettverk m.m.						
Prosjektnr	Prosjektets tittel	Prosjektansvarlig	Prosjektleder	Bevilgning	Fra	Til
225704	Nettverk for migrasjonsforskere med interesse for etnisk mangfold og velferds- og integreringsrelaterte problemstillinger i Sørøst-Europa	NTNU Samfunnsforskning AS	Marco Valenta	200 000	2013	2014
222935	Norsk nettverk for migrasjonsforskning	Fafo	Hanne Kavli	65 000	2012	2013
221337	Nordic Migration Research (NMR)	ISF	Hilde Lidén	100 000	2012	2012
218741	Nettverk for forskning om voldtekt, seksuelle overgrep og gråsoner	Senter for tverrfaglig kjønnsforskning, Universitetet i Oslo	Øystein G. Holter	100 000	2012	2013
211994	Forskningsformidling og nettverksbygging i regi av forskernettverket Norsk migrasjonsforskning	Fafo	Jon Rogstad	100 000	2011	2011
210408	Nettverkssamarbeid om forskerutdanning knyttet til VAM-feltet	Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Bergen	Rannveig Nina Myklebust	890 000	2011	2012
208194	Forskningsformidling og arrangementer i regi av forskernettverket Nordic Migration Research	Institutt for samfunnsforskning	Hilde Lidén	100 000	2011	2011
194364	A comparative analysis of spatial welfare conditions and disparities in China and Europe - driving forces, mechanism, and processes	NIBR	Geir Inge Orderud	500 000	2009	2010
194357	Network on employment of migrant workers in China	Fafo	Forsker Jon Pedersen	500 000	2009	2012
194355	Studies on the implementation of treaties on economic, social and cultural rights in China and Norway (ESCR Network)	Institutt for offentlig rett, UiO	Ole Kristian Fauchald	500 000	2009	2011
194346	Sino-Norwegian Social Policy Forum	NIBR	Arne Tesli	500 000	2009	2011
194336	Etablering av et norsk-kinesisk tverrfaglig nettverk innen forskning på velferd, fattigdom, funksjonshemming og rehabilitering	Avdeling for samfunnsfag, Høgskolen i Oslo	Ivar Lødemel	449 000	2009	2012
194318	Workshop om «The Nordic Welfare State Model» i Oslo november 2009 og i Beijing 2010	Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, UiO	Karin Widerberg	500 000	2009	2012

Vedlegg B: Sammendrag fra noen VAM-prosjekter.

Tverrfaglig trygdeforskning – normer, likhet, skjønn

Spørsmål om trygd og trygdenes betydning berører en rekke sentrale samfunnsområder. Det handler om politikk og økonomi, og om arbeidsplasser og familie. I TREff-programmet møtes trygdeforskere på tvers av fagdisipliner og institusjoner for å undersøke trygdeordningenes utforming, iverksettelse og effekter.

Prosjektittel: Trygd i kontekst. Rettferdighet, effektivitet, fordeling

Prosjektperiode: 1.1.2010-31.12.2015

Finansiering fra Forskningsrådet: 30 mill.kr.

Prosjektleder: Ann-Helén Bay

Prosjektmedarbeidere: Erling Barth, John K. Dagsvik, Harald Dale-Olsen, Henning Finseraas, Heidi Moen Gjersøe, Anniken Hagelund, Inés Hardoy, Aksel Hatland, Bjørn Hvinden, Niklas Jakobsson, Jorun Jessen, Tom Kornstad, Staffan Kumlin, Anders Molander, Axel West Pedersen, Marianne Røed, Pål Schøne, Terje Skjerpen, Lars Inge Terum, Gaute Torsvik, Per Arne Tufte.

Prosjektets hjemmeside:

<http://www.samfunnsforskning.no/ISF/Prosjektsider/TREff>

At både sosiale normer og økonomiske insentiver kan påvirke arbeidsmotivasjon virker ganske opplagt. Hvordan normer knyttet til det å leve av eget arbeid, eller å være på trygd, spres, og hvordan de spiller sammen med økonomiske insentiver, er mindre klart. Blir negative effekter på arbeidsmotivasjon av dårligere lønn forsterket av normative prosesser? I et av arbeidene på TREff undersøker vi om den sosiale interaksjonen mellom kollegaer på arbeidsplassen påvirker folks tilbøyelighet til å bli uføretrygdet. De analysene som gjennomføres for å undersøke dette spørsmålet er basert på data fra koblete administrative registre som gjør det mulig å følge alle personer i Norge mellom arbeidsplasser og trygdetilstander. Resultatene viser altså at en økning i nære kollegenes sykefravær, eller i deres tendens til å bli uføretrygdet, ikke øker det enkelte individets tilbøyelighet til å bli uføretrygdet. Vi finner, med andre ord, ingen positiv sosial interaksjonseffekt på norske arbeidsplasser når det gjelder bruken av uføretrygd.

Den nordiske modellen kjennetegnes av koordinert lønnsdannelse og tett samarbeid mellom partene i arbeidslivet og myndighetene. Omfattende trygdeordninger som gir trygghet ved arbeidsledighet, sykdom og aldring er en viktig del av myndighetenes bidrag i dette samarbeidet. Kombinasjonen av sjenerøse trygdeordninger og høye minstelønninger er altså helt sentrale elementer i den nordiske modellen. I et av arbeidene på TREff undersøker vi om disse trekkene kan ha negative konsekvenser for sysselsettingen som igjen vil kunne undergrave modellens økonomiske bærekraft. Konkret spør vi hvorvidt en jevn lønnsfordeling fører til lavere sysselsettingsrater – særlig for lavt kvalifisert arbeidskraft. Vi svarer ved å undersøke både sentrale teoretiske argumenter og empiriske mønstre på tvers av land med ulik lønnsfordeling. Mønsteret synes å være at land med sammenpresset lønnsstruktur har høyere sysselsetting, mens land med større lønnsulikhet har lavere sysselsetting. Dette gjelder også når vi tar hensyn til yrkesdeltakelse. Koordinert lønnsdannelse

bidrar både til høyere sysselsetting og til lønnsammenpressing. Det er en klar positiv korrelasjon mellom koordinering og sysselsetting, også når vi kontrollerer for ulikhet, land, og årsspesifikke effekter.

TREff studerer også iverksettingen av trygdepolitikken i førstelinjetjenesten. I en teoretisk innrettet artikkel diskuteres implikasjoner av at beslutninger om hvem som har rett til hva av velferdsgoder ofte tas med stort innslag av skjønn. Muligheten å utøve skjønn ses ofte som en forutsetning for individualisert behandling og tilpassing til behov. Men skjønnsutøvelse er også problematisk. Den kan medføre ubegrunnet ulik behandling og unndrar seg demokratisk kontroll. Artikkelen tar særlig opp hvordan skjønnsutøvelse kan ansvarliggjøres og kvaliteten på skjønnsmessig resonnering forbedres.

Utvalgte publikasjoner:

Barth, Erling & Karl Ove Moene (2012), "Employment as a Price or a Prize of Equality: A Descriptive Analysis", *Nordic Journal of Working Life Studies*, 2(2): 5-22

Dale-Olsen, Harald & Marianne Røed (2012). "Ufør av sine kollegers uførhet?". I Stjernø, Steinar og Einar Øverbye (red.), *Hvorfor vil folk arbeide? Arbeidsmotivasjonen og velferdsstaten*. Oslo: Universitetsforlaget (kommer.)

Molander, Anders, Harald Grimen & Erik Oddvar Eriksen (2012), "Professional Discretion and Accountability in the Welfare State", *Journal of Applied Philosophy*, 29(3): 214-230.

Bay, Ann-Helén, Aksel Hatland, Tale Hellevik & Charlotte Koren (red.) (2010), *De norske trygdene. Framvekst, forvaltning og fordeling*. 2. utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Pappaperm smitter!

Smitteeffektene av fedrekvoten, spesielt blant brødre og kollegaer, har vært meget viktig for å forklare at mange flere fedre i Norge i dag tar permisjon.

Prosjekttittel: Gruppe for trygdeøkonomi ved Universitetet i Bergen

Prosjektperiode: 1.1.2010-31.12.2015

Finansiering fra Forskningsrådet: 31,6 mill.kr.

Prosjektleder: Kjell Vaage

Prosjektmedarbeidere: Espen Bratberg (professor), Astrid Grasdal, (1. amanuensis), Katrine Løken (post doc.), Arild Aakvik (professor). Assosierte medarbeidere: Leroy Andersland (stipendiat), Andreas R. Kostøl (stipendiat), Maarten Lindeboom (professor), Kjell Erik Lommerud (professor), Magne Mogstad (professor), Berndt Raffelhuschen (professor), Alf Erling Risa (professor), Kjell Gunnar Salvanes (professor)

Prosjektets nettside: <http://www.uib.no/fg/trvgdeok>

Norge bruker 15 milliarder årlig på fødselspermisjoner. Et av de viktigste tiltakene de siste ti-årene har vært introduksjonen av fedrekvoten. Bakgrunnen for reformene har vært ønsket om bedre likestilling ved å få fedre mer involvert i barnets første leveår.

Rett etter at fedrekvoten ble innført i 1993 økte opptaket av permisjon for fedre fra kun 3 % før reformen til 35 % etter reformen. I dag tar over 80 % av fedre permisjon. Hva kan forklare denne enorme økningen over de siste 20 årene? Mye tyder på at smitteeffekter kan forklare mer enn 20 % av økningen i årene etter reformen. For å se nærmere på disse effektene sammenligner vi først fedre som fikk barn i dagene før reformen trådte i kraft og dermed ikke hadde rett på 4 uker pappaperm, med fedre som fikk barn i dagene etter reformen trådte i kraft og dermed hadde rett på 4 uker. Siden det er tilfeldig om barnet er født i slutten av mars eller begynnelsen av april er alt annet enn rettigheten til pappaperm den samme. Vi ser så på hvordan mannlige

kollegaer og brødre til de to gruppene fedre tar pappaperm når de på et senere tidspunkt får barn. Vi finner at fedre som hadde en mannlig kollega som fikk barn rett etter reformen tar mer pappaperm. Av fedrene som hadde en mannlig kollega som fikk barn rett før reformen tok 67 % fødselspermisjon, mens 78 % av fedrene som hadde en mannlig kollega som fikk barn rett etter reformen tok fødselspermisjon. Vi finner også lignende effekter for brødre.

Et annet naturlig spørsmål er om pappaperm også smitter i nabolag eller mellom far og svigerbror. Vi finner ingen smitteeffekter for disse gruppene. Man er typisk nærmere broren sin enn svigerbroren eller naboen. Man ser også oftere kollegaene sine. Dette tyder på at sterke bånd og hyppig kontakt er viktig for smitteeffektene. I tillegg finner vi at mannlige sjefer er aller viktigst, smitteeffekten dobles hvis en kun ser på fedre som hadde en sjef som ble påvirket av reformen.

Utvalgte publikasjoner:

Arild Aakvik and Kjell G. Salvanes and Kjell Vaage: Measuring heterogeneity in the returns to education using an

education reform. *European Economic Review*, 54, pp 483-500, 2010.

Kjell E. Lommerud and Odd Rune Straume: Employment Protection Versus Flexicurity: On Technology Adoption in Unionised Firms. *The Scandinavian Journal of Economics* (114) pp 177-199, 2012.

Øivind A. Nilsen, Kjell Vaage, Arild Aakvik and Karl Jacobsen: Intergenerational Earnings Mobility

Revisited: Estimates Based on Lifetime Earnings. *The Scandinavian Journal of Economics* 114(1), pp 1-23, 2012.

Katrine V. Løken, Kjell Erik Lommerud and Shelly Lundberg: Your place or mine? On the residence choice of young couples in Norway. *Demography*, forthcoming.

Katrine V. Løken, Prashant Bharadwaj and Christopher Neilson Early Life Health Interventions and Academic Achievement. *American Economic Review*, forthcoming.

Er barnehage bra for barna?

Barnehage har store positive effekter på barnas utdanningsnivå og arbeidsmarkedstilknytning i voksen alder, viser den første norske studien av langtidseffektene av den store barnehageutbyggingen på slutten av 1970-tallet

Prosjekttittel: Early Intervention and Social Mobility: Improving the Opportunities of Disadvantaged Children

Prosjektperiode: 1.9.2009 – 30.9.2013

Finansiering fra Forskningsrådet: 9,9 mill.kr.

Prosjektleder: Mari Rege

Prosjektmedarbeidere: Magne Mogstad (University College London), Kjetil Telle (SSB), Ariel Kalil (University of Chicago), Mark Votruba (Case Western Reserve University), Eric Bettinger (Stanford University), Tarjei Havnes (UiS), Katrine Løken (UiB), Venke Furre Haaland (UiS)

Hovedfunnet er at barnehage har store positive effekter på barnas utdanningsnivå og arbeidsmarkedstilknytning i voksen alder. Mer spesifikt så viser den empiriske analysen at:

- Utbyggingen av 17 500 nye barnehageplasser førte til om lag 6 000 år ekstra utdanning.
- Sannsynligheten for at elever fullfører videregående skole er 6 prosentpoeng høyere per barnehageplass
- Sjansen for å ta universitetsutdanning økte med 7 prosentpoeng per barnehageplass

- Effekten på utdanning er størst for barn av mødre med lav utdanning
- Sjansen for å motta stønader i voksen alder ble vesentlig redusert som følge av barnehageutbyggingen

I den empiriske analysen benytter vi derfor en statistisk metode for ikke-eksperimentelle data som gjør oss i stand til å kontrollere for uobserverbare og observerbare forskjeller mellom barna og deres foreldre.

Metoden brukes til å analysere den store utbyggingen av barnehager på slutten av

70-tallet. Siden barnehagedekningen økte dramatisk på få år, skulle effektene av barnehage, dersom de var positive, føre til at utviklingen til barna skjøt fart. I praksis sammenlikner vi derfor først barn som var i barnehagealder før utbyggingen, med barn fra samme kommune som var i barnehagealder etter utbyggingen. Denne sammenlikningen sammenblander effekten av barnehage med endringer som uansett ville ha skjedd fra et barnekull til et annet. For å rense ut effekten av barnehage, bruker vi endringen fra barnekull til barnekull blant barn i kommuner som bygde få eller ingen barnehageplasser i perioden. I tillegg kontrollerer vi for en rekke observerbare kjennetegn ved barna og foreldrene, eksempelvis utdanningsnivå, så vel som uobserverbare forskjeller mellom kommunene. Ved å bruke en slik forskjeller-i-forskjeller-metode, tar vi dermed hensyn til det som er særegent med barn fra kommuner som bygger ut, og det som er særegent med barn som er i barnehagealder etter utbyggingen.

En rekke statistiske tester støtter opp om at det vi måler gir uttrykk for effekten av barnehage på barnas langtidsutfall. I en av testene sammenlikner vi for eksempel kun søsken fra samme familie, hvor den eldste var i barnehagealder før utbyggingen, mens den yngste var i barnehagealder etter utbyggingen.

Utvalgte publikasjoner:

Havnes, T. and Mogstad, M., No Child Left Behind: Subsidized Child Care and Children's Long-Run Outcomes. *American Economic Journal: Economic Policy* 2011;Volum 3.(2) s. 97-129

Kalil A., Mogstad M., Rege M. and Votruba M., 2011, "Divorced Fathers' Proximity and Children's Long Run Outcomes: Evidence from Norwegian Registry Data", *Demography* 48(3), p.1005-1027.

Duncan, G., Telle, K., Ziol-Guest, K., & Kalil, A., 2011, Long-run impacts of early childhood poverty: Comparative evidence from Norwegian registry data and the U.S. PSID. Smeeding, T., Jantti, M., & Erikson, R. (Eds.) *Persistence, Privilege, and Parenting: The Comparative Study of Intergenerational Mobility*. New York: Russell Sage Foundation.

Mogstad M., Wiswall M. and Løken K., What Linear Estimators Miss: The Effects of Family Income on Child Outcomes, *American Economic Journal: Applied Economics*, 4, 1-37, 2012.

Rege M., Telle K. and Votruba M., 2011, "Parental Job Loss and Children's School Performance", *The Review of Economic Studies*, 78(4), p. 1462-1489.

Trygdebruk kan være smittsomt!

Risikoen for selv å motta en trygdeytelse påvirkes av trygdebruken i ens omgangskrets. I små nabolag anslås det for eksempel at den såkalte sosiale multiplikatoren er om lag 1,3, hvilket betyr at en 1 prosentpoengs økning i trygdebruk i et nabolag forårsaker en ytterligere økning over tid på omtrent 0,3 prosentpoeng.

Prosjekttittel: Social Insurance and Labor Market Inclusion in Norway

Prosjektperiode: 1.1.2011-31.12.2014

Finansiering fra Forskningsrådet: 12 mill.kr.

Prosjektleder: Knut Røed

Prosjektmedarbeidere: Knut Røed, Oddbjørn Raaum, Bernt Bratsberg, Simen Gaure, Elisabeth Fevang, Anna Aasen Godøy, Trond Petersen, Erik Hernæs, Ole Røgeberg, Jens Fredrik B. Skogstrøm, Simen Markussen, Helene Ytteborg

Prosjektets hjemmeside: <http://www.frisch.uio.no/prosjekter/p1172.html>

Studien omfatter de fleste typer trygdeytelser i Norge beregnet for personer i yrkesaktiv alder, dvs. dagpenger for arbeidsledige, sykepenger (ut over 16 dager), rehabiliterings- og attføringspenger, uførestønad, og tidligpensjon (AFP), samt sosialhjelp. Datagrunnlaget er aidentifiserte administrative registerdata for perioden 1992-2008. Forskningsspørsmålet som stilles er om sannsynligheten for å motta en trygdeytelse i et bestemt år påvirkes av hvor mange personer i ens eget nettverk som mottok en slik ytelse året før. Det er fire ulike typer nettverk som analyseres: i) nabolag, ii) klassekamerater fra ungdomsskolen, iii) innvandrere fra samme opprinnelsesland bosatt i samme område i Norge, og iv) familier.

For alle disse nettverkstypene identifiseres signifikante "smitteeffekter", dvs. at høyere trygdebruksrate blant personer i nettverket medfører høyere risiko for egen trygdebruk. Studien viser også klare indikasjoner på at smitteeffektene er sterkere jo nærmere relasjoner de berørte personene kan antas å ha. F.eks. er effektene sterkere mellom naboer i omtrent samme alder enn mellom naboer i ulike aldersgrupper, og de er sterkere mellom tidligere skolekamerater på samme klassetrinn enn mellom

skolekamerater som tilhørte litt ulike klassetrinn.

Analysen illustrerer at trygdebruk ikke alltid bestemmes av begivenheter som mennesker ikke har kontroll over selv. Holdninger til trygdebruk har betydning – og disse holdningene kan påvirkes av andres atferd. Funnene i studien innebærer at endringer i trygdebruk lett kan bli selvforsterkende. Denne «dominoeffekten» innebærer at politikk som påvirker trygdebruken i samfunnet kan være svært effektiv

Siden det kan være mange ikke-kausale årsaker til at trygdebruken varierer mellom ulike omgangskretser, benyttes en såkalt fast-effekt-metode. Det innebærer at det ikke er variasjoner i trygdebruk som sådan som identifiserer de kausale sammenhengene, men den eksakte tidfestingen av dem. Intuisjonen er at dersom det er en direkte påvirkning mellom personer i en omgangskrets vil det være en tendens til at tidfestingen av eventuell trygdebruk tenderer til å være sammenfallende.

Utvalgte publikasjoner:

Markussen, Simen og Knut Røed, 2012: Social Insurance Networks, IZA Discussion paper no 6446

Fordelingsvirkninger av offentlige tjenester

Kontantinntekter gir ikke et fullgodt bilde av inntektsfordelingen i et samfunn. Verdien av velferdstjenester bør også inkluderes for å kunne gi en mest mulig riktig beskrivelse av inntektsfordelingen, mener forskere.

Prosjekttittel: Evaluating the Performance of the Welfare State

Prosjektperiode: 1.9.2009-31.8.2013

Finansiering fra Forskningsrådet: 6,1 mill.kr.

Prosjektleder: Rolf Aaberge

Prosjektmedarbeidere: Tony Atkinson, Manudeep Bhuller, Audun Langørgen, Magne Mogstad,, Eugenio Peluso, Chiara Pronzato, Tom Wennemo, Matt Wiswall og Rolf Aaberge

Forskningsprosjektet "Evaluating the Design and Performance of the Welfare State" undersøker funksjonsmåten og fordelingen av velferdstjenestene i tillegg til effektene på inntektsfordeling, levekårsfattigdom, sosial mobilitet, arbeidsliv og familieliv. For å gi en beskrivelse av de økonomiske levekårene har forskerne hittil vanligvis sammenlignet kontantinntektene til individer og husholdninger nasjonalt og mellom ulike land. Men siden individer og husholdninger mottar ulike typer offentlige tjenester som er finansiert ved skatt som husholdningene betaler, gir ikke kontantinntektene et fullgodt bilde av inntektsfordelingen i et samfunn. Mens de fleste tidligere fordelingsstudiene utelukkende benytter data for kontantinntekter, tar det nye prosjektet hensyn til verdien av offentlige tjenester og ser på fordelingsvirkninger av den samlede virkningen av offentlige tjenester og kontantinntekter. Vi har utviklet metoder for å kunne verdsette de offentlige tjenestene og legge dem til kontantinntektene, noe som gir et bedre

grunnlag for å sammenligne inntektsfordelinger mellom ulike land.

Det er en utfordrende oppgave å utforske dette feltet; ikke minst fordi man må ta hensyn til at forskjellige grupper av tjeneste-mottakere har ulike behov. Behov er imidlertid ikke direkte observerbare størrelser. Derfor kreves spesielle metodiske tilnærminger for å utnytte de rike registerdataene i SSB til å tallfeste behovene til ulike personer. Et særskilt problem er at de vanlige ekvivalensskalaene for kontantinntekter ikke kan anvendes på et inntektsbegrep som inkluderer verdien av offentlige tjenester, fordi mottakerne av offentlige tjenester har spesielle behov som ikke blir fanget opp av de vanlige skalaene. I dette prosjektet har vi utviklet en teoribasert tilnærming for å evaluere fordelingsvirkninger av kommunale tjenester. Både verdsetting av offentlige tjenester, identifisering av målgrupper, allokering av utgifter til målgrupper, samt måling av relative behov er avledet fra en modell for kommunenes pengebruk.

Metoderesultatene sammen med en empirisk analyse basert på data fra norske kommuneregnskap og administrative registre er dokumentert i artikkelen "The Distributional Impact of Public Services when Needs Differ" som er publisert i *Journal of Public Economics*. Resultatene viser at inntektsulikheten synker med om lag 7 prosent, og estimatet av andelen fattige reduseres med om lag 20 prosent når vi inkluderer verdien av offentlige tjenester i inntektsbegrepet samtidig som vi tar hensyn til behovsforskjeller i befolkningen.

Utvalgte publikasjoner:

Aaberge, Bhuller, Langørgeren og Mogstad (2010): "The Distributional Impact of Public Services when Needs Differ". *Journal of Public Economics*.

LøkenKostøl og, Mogstad og Wiswall (2012): "How Financial Incentives Induce Disability Insurance Recipients to Return to Work", Discussion Paper No 685, Statistisk sentralbyrå.

Bhuller, Mogstad og Salvanes (2011): "Life-Cycle Bias and the Returns to Schooling". Discussion Paper SAM4:2011

Drabantbyen

Hva kjennetegner drabantbyene? Hvordan er forholdet mellom uformelle nettverk og formelle institusjoner i drabantbyene? Og hvilken betydning har transnasjonale relasjoner for lokal tilhørighet?

Prosjekttittel: Inclusion and exclusion in the suburb

Prosjektperiode: 1.9.2009-30.6.2013

Finansiering fra Forskningsrådet: 8,6 mill.kr.

Prosjektleder: Thomas Hylland Eriksen

Prosjektmedarbeidere: Elisabeth Eide, Sharam Alghasi, Viggo Vestel, Mari Rysst, Ida Erstad, Lill Vramo, Ivar Morken, Cicilie Fagerlid, Anne Hege Grung mfl.

Prosjektets nettside: <http://www.sv.uio.no/sai/forskning/prosjekter/alna>

Prosjektet føyer seg inn i en meget lang rekke forskningsprosjekter fra vesteuropeiske byer som undersøker endringsprosesser med henblikk på urbanisering, migrasjon, velferd og sosiokulturell endring. Dette prosjektet skiller seg fra tidligere forskning ved (i) sin gjennomgående tverr- og flerfaglighet og (ii) sitt konsekvente fokus på sted og stedstilhørighet snarere enn gruppeidentifikasjon og etnisitet.

Delprosjektene, som utføres av totalt 20 forskere – MA-studenter, doktorgradsstipendiater, postdoktorer og

seniorforskere – representerer like mange blikk på drabantbyen. Det blir samlet kunnskap om bruken av det offentlige rom (bibliotek, ungdomssenter, idrett osv.), lokalmediene og fellesdiskursen, innbyggernes faktiske mediebruk, forbruksmønstre og mat, hjemmeinnredning, lokalhistorie (både nedtegnet og erindringsmessig), mor-barn-relasjoner, skole og oppvekst, religion, karrieremuligheter, nettverksdannelse, subjektiv tilhørighet, flyttemønstre, relasjoner til naturmiljøet og borettslagspolitikk. Prosjektet samarbeider

med, men utfører ikke oppdragsforskning for, bydelsadministrasjonen.

Sett som helhet vil prosjektet vise i hvilken forstand drabantbyen 'Løvli' utgjør et samfunn, hva som kjennetegner dette samfunnet, og i hvilken grad beboerne primært deltar i sosiale systemer på større skala. Det reises spørsmål om kulturell kompleksitet og konfliktpotensialer, forholdet mellom uformelle nettverk og formelle institusjoner, transnasjonale relasjoners betydning for lokal tilhørighet, typer av sosial kapital og nettverkstyper. Spørsmål som har å gjøre med forholdet mellom kulturell likhet og variasjon, og implikasjonene for identitet, blir også tatt opp.

Metoden er overveiende kvalitativ, og inkluderer både antropologisk feltarbeid og intervjuer. Av substansielle funn vil vi

foreløpig nevne at prosjektet kaster nytt lys over uformelle nettverk, 'svake bånd' og det sivile samfunns avhengighet av 'ildsjeler' eller nøkkelpersoner.

Utvalgte publikasjoner:

Alghasi, Eide og Eriksen, red.: *Den globale drabantbyen*. Oslo: Cappelen Damm 2012

Rysst, Mari: «Colour-blind childhood?» Living racialised ethnicities in a primary school setting in Oslo, Norway, I: Nicky Falkof og Oliver Cashman-Brown, *On Whiteness*, s.: 327–334, Oxford: Inter-Disciplinary Press.

Viggo Vestel mfl., red.: *Kritiske hendelser – nye stemmer: Politisk engasjement og transnasjonal orientering i det nye Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.

Norske hotellarbeidsplasser i endring

Konkurransepresset er stort i hotellbransjen og dette preger også arbeidsvilkårene. Arbeidskraft blir ofte leid inn for kortere perioder, og det er store forskjeller i jobbtilfredshet blant ulike grupper av hotellarbeidere.

Prosjekttittel: Industrial relations under global stress: Fragmentation and the potential for representation of workers in the Norwegian hospitality sector
Prosjektperiode: 1.9.2009-31.12.2012
Finansiering fra Forskningsrådet: 5,2 mill.kr.
Prosjektleder: David Christoffer Jordhus-Lier
Prosjektmedarbeidere: Anders Underthun, Ann Cecilie Bergene, Aadne Aasland, Erik Henningsen, Sylvi Endresen, Hege M. Knutsen, Julia Loge, Ulrikke Wethal, Sindre Thon Bråten, Hege Hellvik, Nina Skranefjell, Guri Tyldum.
Prosjektets nettside: <http://hotel.nibrinternational.no>

Hotellbransjen svarer på usikkerhet og økt konkurransepress gjennom ulike former for fleksibilitet, blant annet interne omorganiseringer og outsourcing. Midlertidig og eksternt tilknyttet arbeidskraft er vanskeligere å fagorganisere, noe som påvirker samhold på arbeidsplassen. Renholdere og andre «usynlige» hotellarbeidere opplever mindre medbestemmelse. Det er store

forskjeller i jobbtilfredshet mellom grupper av hotellarbeidere, og ulike kategorier innvandrere har svært ulike erfaringer med hotellarbeid.

Endringene på arbeidsplass- og kjedenivå skaper mer fundamentale endringer i denne sektorens arbeidslivsrelasjoner, der trepartsforholdet mellom arbeidsgiver/arbeidstaker/oppdragsgiver

blir vanligere som et resultat av arbeidsinnleie. Det relative maktforholdet mellom de ulike arbeidstager- og arbeidsgiverrepresentantene har blitt endret som et resultat av dette. I tillegg opplever man en fragmentering mellom ulike grupper på arbeidsplassen, der noen (særlig renholdere) opplever mindre medbestemmelse og inklusjon enn andre grupper. Samtidig uttrykker en rekke andre grupper av hotellarbeidere høy grad av tilfredshet med både jobben og ansettelsesformen. Arbeidere med innvandrerbakgrunn utgjør ikke en homogen gruppe i dette bildet. Arbeidere fra land utenfor EU-området har langsiktige perspektiver i hotellbransjen opplever dårligere arbeidsforhold, mindre jobbsikkerhet og medbestemmelse enn arbeidsinnvandrere fra andre nordiske og europeiske land. Sistnevnte gruppe har kortsiktige perspektiver på hotellarbeidet, og opplever heller ikke den samme graden av eksklusjon. En målrettet innsats for å inkludere arbeidere fra land utenfor EU i fagforeninger er samtidig et uttrykk for en følelse av eksklusjon og en prosess som skaper økt integrasjon av den gruppen. Den pågående outsourcingen og bruken av vikarer i bransjen utfordrer riktignok fagorganisering, særlig blant renholdere og servitører der andelen ansatte fra utenfor EU-området er høyest.

Prosjektet bidrar til kunnskap om en sektor som tilbyr arbeidsinnvandrere en

viktig terskel inn i det norske arbeidslivet. Fokuset på arbeidsplassen gir ny innsikt i hvordan den norske arbeidslivsmodellen utfordres på mikronivå gjennom sosial fragmentering.

Prosjektet baserer seg på en representativ spørreundersøkelse blant hotellarbeidere i Oslo og Akershus, flere dybdestudier av hotellarbeidsplasser, kvalitative intervjuer med hotelledelse, bransjerepresentanter og arbeidstagerorganisasjoner.

Utvalgte publikasjoner:

Jordhus-Lier, D C; Aasland, Aa; Underthun, A & Tyldum, G (2011). Fragmenterte arbeidsplasser? : en spørreundersøkelse blant hotellarbeidere i Oslo og Akershus. Søkelys på arbeidslivet. ISSN 0800-6199. 28(4), s 355- 373

Underthun, A., Hellvik, H., Loge, J., Jordhus-Lier, D. (2011): On-site workplace survey and internet-based questionnaire for hotel workers in Oslo and Akershus: Some methodological reflections Working Paper 2011:106 Norwegian Institute for Urban and Regional Research, Oslo.

Aasland, Aa and G Tyldum (2011), A note on sampling procedures for the hotel survey. Working Paper 2011:105 Oslo: Norwegian Institute for Urban and Regional Research

Forsikret av staten eller av ektefelle?

Når mannen mister jobben, hva skjer da med ektefellens arbeid? Begynner hun å jobbe mer, eller slår de seg til ro med at lønnstapet i stor grad kompenseres av velferdsordninger?

Prosjekttittel: Public Policy and the Labour Market Attachment of Different Households

Prosjektperiode: 11.1.2009-30.09.2013

Finansiering fra Forskningsrådet: 9,4 mill.kr.

Prosjektleder: Erling Barth

Prosjektmedarbeidere: Idunn Brekke, Jenny Clarhäll, Inés Hardoy, Arnfinn Haagensen Midtbøen, Marjan Nadim, Claudia Olivetti, Marianne Røed, Mari Teigen, Pål Schøne, Mari Teigen

Prosjektets nettside:

<http://www.samfunnsforskning.no/ISF/Prosjekter/Paagaende-prosjekter/Public-Policy-and-the-Labour-Market-Attachment-of-Different-Households>

Hva skjer med kona sitt lønnsarbeid når mannen mister jobben, begynner hun å jobbe mer? Risikodeling innen husholdningen er historisk den tradisjonelle formen for sosialforsikring. I vår tid er trygdesystemet en viktig forsikringsinstans for husholdningene. Vi undersøker hva som skjer når gifte menn mister jobben ved å følge ektefellenes påfølgende yrkestilknytning ved hjelp av administrative registerdata fra Statistisk sentralbyrå. Studien er begrenset til par som er mellom 25 og 55 år når jobben blir borte, og utvalget av jobb tap er begrenset til personer som mistet jobben i løpet av 2002 fordi jobben ble nedlagt, eller nedbemannet med mer enn 30 prosent av arbeidsstokken. Både mennenes og kvinnenes yrkestilknytning er fulgt gjennom hele perioden til og med 2005. Vi tar for oss både yrkestilknytning, arbeidsinnsats og lønnsinntekter.

Mennene jobber mindre som følge av at jobben blir nedlagt, første året jobber de ca 25 prosent mindre, men etter hvert tar de innpå menn som ikke mistet jobben, slik at de ved slutten av observasjonsperioden jobber om lag 7 prosent mindre i gjennomsnitt. Ser vi alle husholdninger under ett, finner vi ingen økt

yrkesaktivitet hos kvinnene når mannens jobb blir nedlagt. Men ser vi spesielt på husholdninger der mannen og kvinnen jobber i ulike næringer og kvinnen i utgangspunktet ikke jobber heltid, finner vi økt yrkesaktivitet blant kvinnene.

Mellom 25 og 30 prosent av inntektsbortfallet ved nedlegging kompensert for gjennom økt arbeidsinnsats hos ektefellen. Effekten er hele 60-70 prosent når vi også tar hensyn til virkningene på skattesatsene. Vi ser også på effekten av kompensasjon gjennom trygdesystemet. Alt i alt tyder resultatene på at velferdsstaten er den viktigste kompensatoriske mekanismen for husholdningene, mer omfattende enn ektefellenes tilpasning, og at velferdsstaten i betydelig grad forsikrer husholdningene mot negative sjokk i inntektsevnen som følge av nedlegging.

Utvalgte publikasjoner:

Brekke, Idunn (2012) How do husbands affect the labour market participation of majority and immigrant women? Journal of Ethnic and Migration Studies (forthcoming).

Hardoy Inés and Pål Schøne (2012)
"Displacement and Household
Adaptation: Insured by the Spouse or the
State?" paper presented at the European
Economic Association Conference 2012

Hardoy Inés and Pål Schøne (2011)
"Enticing Even More Women to Work -
the Impact of Cheaper Day Care

» paper presented at the European Society
for Population Economics Conference 2011

Nadim, Marjan (2012), «Mellom familie og
arbeid: moralske forhandlinger blant
kvinnelige etterkommere», kommer i: A.
L. Ellingsæter og K. Widerberg (red.)
Velferdsstatens familier: nye sosiologiske
perspektiver. Oslo: Gyldendal
akademiske.

Fører innvandring til svekket oppslutning om velferdsstaten?

Vi finner ikke støtte for den ellers så populære teorien om at innvandring og økt etnisk heterogenitet svekker omfordelingsviljen og den generelle oppslutningen om velferdsstaten blant velgerne. Derimot finner vi at innvandrings skepsis blant velgerne kan få betydning via partikonkurransen, og at holdningene til innvandring blir mer negative i lavkonjunkturperioder.

Prosjekttittel: Velferdsholdninger i endring

Prosjektperiode: 1.1.2010-31.12.2012

Finansiering fra Forskningsrådet: 4,7 mill.kr.

Prosjektleder: Axel West Pedersen

Prosjektmedarbeidere: Henning Finseraas, Staffan Kumlin, Morten Blekesaune, Johannes Berg, Ann-Helén Bay

Det har de siste årene vært en livlig faglig debatt blant økonomer og statsvitere om hvorvidt økt innvandring og etnisk heterogenitet er en trussel mot den politiske legitimiteten til velferdsstaten. I en studie av surveydata fra ti OECD-land for perioden mellom 1990 og 2000 finner vi ingen støtte for tesen om at skepsis til innvandrere fører til en svekket preferansene for omfordeling i velgerkorpset. Derimot finner vi tendenser til at omfordelingsorienterte velgeres partivalg overstyres av deres innvandringspolitiske holdninger slik at oppslutningen om mindre omfordelingsvennlige høyrepartier øker. Videre finner vi i en sammenlignende studie av Danmark og Norge at det blant velgerne i begge land er en betydelig støtte for å diskriminere mot innvandrere i

sosialhjelpssystemet – særlig blant lavt utdannede velgere. Bare i Danmark har imidlertid velferdsdualistiske tiltak blitt aktivt markedsført overfor velgerne, og striden om dette har blitt en hovedkonfliktlinje i konkurransen mellom den politiske høyre- og venstresiden. I en tredje studie har vi undersøkt om det er en generell sammenheng mellom de økonomiske konjunkturer og skepsis til innvandring i et utvalg av OECD-land. Vi finner at holdningene til innvandring blir mer negative i perioder med høy arbeidsledighet. Tendensen er særlig tydelig blant lavt utdannede, noe som kan forklares med at dette er en gruppe som konkurrerer med innvandrere på arbeidsmarkedet.

Det kompliserte samspillet mellom elitepolitikk og den folkelige opinionen som fremkommer i flere av studiene passer verken med en økonomisk inspirert modell der den politiske eliten passivt tilpasser seg velgernes preferanser, eller med en modell der det er tvert imot er velgerne som lar seg overtale til å støtte den politikken som faktisk blir ført. Særlig den siste studien viser dessuten at det er en rasjonell, interessebasert komponent i striden om innvandring.

I de fleste av disse studiene bruker vi data fra store internasjonale survey undersøkelser der de samme spørsmålene er stilt flere ganger med noen års mellomrom. Dette gjør at vi kan bruke paneldata teknikker med kontroll for faste landspesifikke effekter som gir mer troverdige og robuste resultater enn tradisjonelle tversnittsanalyser.

Utvalgte publikasjoner:

Vernby, Kåre and Henning Finseraas (2010): "Xenophobia and Left Voting", *Politics & Society* 38:490-516.

Kumlin, Staffan (2011) "Dissatisfied Democrats, Policy Feedback, and European Welfare States, 1976-2001". I Hooghe, Marc og Sonja Zmerli (red.) *Political Trust: Why Context matters. Causes and Consequences of a Relational Concept*, ECPR Press

Finseraas, Henning (2012) "Poverty, Ethnic Minorities among the Poor, and Preferences for Redistribution in European Regions", *Journal of European Social Policy* 22(2): 164-180.

Bay, Ann-Helén, Henning Finseraas & Axel West Pedersen (2012) «Welfare dualism in two Scandinavian welfare states. Public opinion and party politics», *West European Politics* 36(1).

Blekesaune, Morten (2012) «Economic strain and public support for redistribution: A comparative analysis of 28 European countries», *Journal of Social Policy* 42 (1).

Godt partssamarbeid gir smidigere omstillinger

Samspill mellom lokalt partssamarbeid og sentrale avtaler bidro til raske og fleksible omstillinger i nordiske bedrifter under krisen i 2008-9. Men nordiske forskjeller i regler for stillingsvern, ansiennitet og permitteringer førte til ulik grad av lokalt samarbeid og arbeidstakerinnflytelse.

Prosjekttittel: Nordic models facing crisis

Prosjektperiode: 2010 - 2013

Finansiering fra Forskningsrådet: 5 000 000

Prosjektleder: Jon Erik Dølvik

Prosjektmedarbeidere: Kristine Nergaard og Jørgen Svalund (Fafo), Thomas Berglund, Gunnilla C. Bergström, Bengt Furåker, Kristina Håkansson, Patrik Vulkan (Universitet i Gøteborg), Anu Jarvensivu, Heidi Kervinen, Tatu Piirainen, Antti Saloniemi og Anna Väisänen (Universitetet i Tampere), og Rasmus Juul Møberg (Universitet i Aalborg)

Prosjektet har studert lokalt partssamarbeid om omstilling og nedbemanning etter finanskrisen 2008. Markedskollapsen i industri og bygg utløste institusjonelle reformer – slik som kriseavtalen om redusert arbeidstid uten lønnskompensasjon i svensk industri, og lempninger i permitteringsordningene i Finland og Norge – og utstrakt samarbeid om lokale tilpasninger. Casestudier i industrien i alle landene, samt i bygg og aviser i Finland og Norge, viser at fagforeningene spilte en viktig rolle i å finne omforente løsninger. Men nasjonale forskjeller i regler for oppsigelse, ansiennitet og permitteringsordninger – som ikke fantes i Sverige – hadde stor innvirkning på handlingsrommet, klubbens innflytelse og betydningen av det lokale samarbeidet. I alle landene måtte bedriftene si opp betydelige deler av arbeidsstokken. Men de tillitsvalgte hadde en tydeligere rolle i valg av løsninger i svenske og norske industribedrifter, hvor avtalefestete ansiennitetsregler sikret klubbene byttemuligheter og bredere deltakelse enn i danske og finske bedrifter hvor arbeidsgiver står friere til å velge hvem som må gå. For å være smidige i bruk av ansiennitetsreglene kunne de svenske og norske tillitsvalgte kreve noe

tilbake. Permitteringer ble mye brukt for å unngå oppsigelser og tap av kompetanse i finske og norske bedrifter. Dette gjorde omstillingene enklere, siden kostnader kunne skyves over på staten. Mangelen på permitteringsordning i Sverige ble sett som en konkurranseulempe, og tvang fram innovativt samarbeid om kriseavtaler. I kontrast til 90-tallskrisen var det svært lite førtidspensjonering i de norske industribedriftene.

Samarbeidet om å tilpasse arbeidsstokken varierte mellom industri, bygg og avisbedrifter i Norge. I avisene hvor inntektssvikten ikke reduserte arbeidskraftsbehovet og permitteringer var uaktuelt, ble konfliktnivået knyttet til sluttpakker og oppsigelser større. Utstrakte permitteringer ga et lavere konfliktnivå i bygg, men fragmentert arbeidsorganisering gjorde det vanskeligere for klubbene å øve innflytelse, sammenlignet med i industrien. Forskjeller i samarbeidskultur og yrkesstruktur virket også inn på klubbens innflytelse, og på byrdefordelingen.

Tema knyttet til sikkerhet og usikkerhet i ansettelsesforhold følges opp i spørreundersøkelse til arbeidstakere. Her

ser vi blant annet på trygghet for nåværende jobb og for inntekt gitt arbeidsledighet, ønsker om mobilitet og vurdering av egne utsikter til å finne annet arbeid.

Prosjektet baserer seg på en representativ spørreundersøkelse blant arbeidstakere i Finland, Norge og Sverige, og en rekke dybdestudier av bedrifter i omstilling, med kvalitative intervjuer med lokal ledelse og arbeidstagerorganisasjoner.

Utvalgte publikasjoner:

Dølvik, J. E. (2011). "Krise og velferdskutt i Europa - utfordringer for de nordiske modellene." Søkelys på arbeidslivet 28(3): 190-211.

Svalund, J., G. C. Bergström, et al. (2013). "Stress testing the Nordic models: Manufacturing labour adjustments during crisis." European Journal of Industrial Relations. Kommer høst 2013

Dølvik, J.E. «Nordiske arbeidslivsmodeller i internasjonale markeder: Kriser, konsolidering og nye utfordringer», Økonomi og Politik 4 (2012)

Den vanskelige veien "hjem"

Når man flytter fra et land til et annet åpner det seg et spørsmål: skal man noen gang flytte tilbake igjen?

Prosjekttittel: Possibilities and realities of return migration: perspectives on integration, exclusion and withdrawal

Prosjektperiode: 2011-2014

Finansiering fra Forskningsrådet: 19 966 000

Prosjektleder: Jøren Koren Carling

Prosjektmedarbeidere: PRIO: Marta Bivand Erdal, Rojan Ezzati, Elin Berstad Mortensen, Erlend Paasche, Tove Heggli Sagmo og Jennifer Wu; Statistisk sentralbyrå: Silje Vatne Pettersen; University of Sussex: Marta Bolognani og Ceri Oeppen.

For noen innvandrere er usikkerheten knyttet til om de får lov til å bli i Norge eller ikke. De kan bli kastet ut mot sin vilje. Andre har en drøm om å flytte tilbake, men har lagt planene på is i påvente av fred og stabilitet i hjemlandet. Atter andre har ønsket å etablere seg i Norge, men har blitt skuffet og vurderer å forlate landet.

Som forskere er vi ikke bare interessert i hvem som faktisk reiser, men også i hvordan dette åpne spørsmålet påvirker livet i Norge. Muligheten for å flytte tilbake, frivillig eller ufrivillig, henger sammen med å føle seg hjemme i Norge

eller ikke. Foreløpige resultater fra det polske case-studiet i prosjektet viser for eksempel at innvandring som i utgangspunktet ble sett på som noe rent økonomisk etter hvert styres av mye mer sammensatte former for tilhørighet.

De som faktisk flytter tilbake kan oppleve at hjemkomsten blir annerledes enn de hadde forestilt seg. Feltarbeidet i Pakistan har vist at utvandrere som vender tilbake fra Storbritannia får en blandet mottagelse. De beundres som symboler på velstand, men anklages også for å være overlegne og å ha glemt sitt eget opphav.

Prosjektet tar for seg sider ved innvandring og integrering som står høyt på den politiske dagsorden. Myndighetene har klare mål for retur av personer uten lovlig opphold, mediene formidler dramatiske historier om tvangsutsendelser, og det reises spørsmål ved innvandreres lojalitet til det norske samfunnet. Forskningen er utfordrende fordi det er viktig å beholde faglig integritet overfor myndigheter på den ene siden og interessegrupper på den andre.

Til og med den grunnleggende forståelsen av hva prosjektet dreier seg om, kan være forskjellig. I den norske forvaltningen er 'retur' ensbetydende med at man ikke har lovlig opphold i Norge. Hvis man kunne ha blitt, men velger å forlate landet, beskrives det som 'tilbakevending' og er et helt annet politikkområde. Prosjektet tar i stedet utgangspunkt i den internasjonale

forskningens begreper. 'Returmigrasjon' omfatter alle flyttinger tilbake til opphavslandet, med ulike grader av frivillighet.

Prosjektet kombinerer kvalitative og kvantitative metoder. Den kvalitative delen omfatter både Norge og Storbritannia, samt feltarbeid blant returnmigranter i Afghanistan, Burundi, Irak, Pakistan og Polen.

Utvalgte publikasjoner:

Carling, Jørgen; Elin Berstad Mortensen & Jennifer Wu, 2011. 'A systematic bibliography on return migration', *PRIO Paper*. Oslo: PRIO.

Kvartalisvise utgaver av nyhetsbrevet *PREMIG Update* med betraktninger fra forskerne om aktuelle temaer i prosjektet.

Publikasjonen kan bestilles på
www.forskningsradet.no/publikasjoner

Norges forskningsråd

Stensberggata 26
Postboks 2700 St. Hanshaugen
0131 Oslo

Telefon: 22 03 70 00
Telefaks: 22 03 70 01
post@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no

Utgiver:

© Norges forskningsråd
Velferd, arbeidsliv og migrasjon – VAM
www.forskningsradet.no/vam

Omslagsdesign: Design et cetera AS
Trykk: 07 Gruppen AS/Forskningsrådet
Opplag: 150

Februar 2013

ISBN 978-82-12-03181-4 (trykk)
ISBN 978-82-12-03182-1 (pdf)

Vedlegg C: Oversikt finansiering 2009–2018. Beløp i 1000 kr.

Inntekter	2009*	2 010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Totalt
KD	850	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	36 850
AD	33 300	59 775	59 775	60 140	64 051	64 051	64 051	64 051	64 051	64 051	597 296
BLD	11 300	17 300	17 300	17 300	18 500	18 500	18 500	18 500	18 500	18 500	174 200
HOD	6 310	6 310	6 310	6 310	0	0	0	0	0	0	25 240
JD	1 500	7 000	7 000	7 140	7 140	7 140	7 140	7 140	7 140	7 140	65 480
NHD		1 500	1 500	1 500	1 500	1 500	1 500	1 500	1 500	1 500	13 500
KRD			5 000	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000	40 000
Norad-kinamidler	3 000	3 000	2 600	2 800	2 800	2 800	2 800	2 800	2 800	0	25 400
Sum	56 260	98 885	103 485	104 190	102 991	102 991	102 991	102 991	102 991	100 191	977 966

*IMER- og Arbeidslivsprogrammet ble først slått sammen med VAM i 2010. Dette er årsaken til den markante økningen i budsjettet fra 2009 til 2010